

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalárska práca

2021

Agáta Renčová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Postoj Vladimíra Mečiara voči integrácii Slovenska do NATO

Bakalárska práca

Autor práce: Agáta Renčová

Študijný program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedúci práce: prof. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Rok obhajoby: 2021

Prehlásenie

1. Prehlasujem, že som predkladanú prácu spracovala samostatne a použila len uvedené pramene a literatúru.
2. Prehlasujem, že práca nebola použitá k získaniu iného titulu.
3. Súhlasím s tým, aby práca bola sprístupnená pre študijné a výskumné účely

V Prahe dňa 22.4.2021

Agáta Renčová

Bibliografický záznam

RENČOVÁ, Agáta. *Postoj Vladimíra Mečiara voči integrácii Slovenska do NATO*. Praha, 2021. 47 s. Bakalárska práca (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálných vied, Institut mezinárodních studií. Vedúci bakalárskej práce prof. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Rozsah práce: 66 812

Anotácia

Bakalárska práca „Postoj Vladimíra Mečiara voči integrácii Slovenska do NATO” sa venuje integračným snahám Slovenska v rokoch 1994 - 1998. Keď v roku 1994 Vladimír Mečiar nastúpil po tretí krát do premiérskeho kresla, Slovenská republika bola radená medzi favoritov, čo sa týka prvej vlny rozširovania NATO. Mečiarova vláda nerešpektovala demokratické princípy na Slovensku, čo v spojení s nekonzistentnou zahraničnou politikou viedlo nielen k vyradeniu Slovenska z prvého rozširovania NATO, ale k úplnej medzinárodnej izolácii. Bakalárska práca sa zameriava na postoj premiéra Mečiara voči integrácii Slovenskej republiky do NATO, konkrétne jeho vývoj z pro-západnej orientácie krajiny na neutrálnu až pro-východnú. Práca determinuje zlomové udalosti, ktoré k zmenám viedli a analyzuje vývoj Mečiarovho postoja v kontexte domácej aj zahraničnej politickej situácie Slovenska.

Annotation

Bachelor thesis “Vladimír Mečiar’s attitude towards Slovakia’s integration into NATO”, is focused on Slovakian efforts for integration in NATO from 1994 to 1998. When Vladimír Mečiar acceded to an office as prime minister for the third time in 1994, Slovak republic was seen as one of the candidates for the first run of NATO enlargement. Mečiar's government did not respect democratic principles in Slovakia, which in conjunction with inconsistent foreign policy led not only to the exclusion of Slovakia from the first NATO enlargement, but to complete international isolation. Bachelor thesis aims on Mečiar's approach towards Slovakia's integration in NATO, specifically on the development from pro-western orientation to neutral or even pro-russian orientation. The thesis determines key events that led to the changes in foreign orientation and analyzes the development of Mečiar's attitude in the context of the domestic and foreign political situation in Slovakia.

Kľúčové slová

NATO, Slovensko, zahraničná politika Slovenska, Vladimír Mečiar, mečiarizmus, Rusko, neutralita

Keywords

NATO, Slovakia, foreign policy of Slovakia, Vladimír Mečiar, meciarism, Russia, neutrality

Title

Vladimír Mečiar's attitude towards Slovakia integration in NATO

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som sa chcela poďakovať vedúcemu mojej bakalárskej práce a seminára prof. PhDr. Michalovi Kubátovi, Ph.D. za jeho odborné rady a pripomienky pri písaní práce.

Obsah

1.	Úvod	2
2.	Vladimír Mečiar a fenomén mečiarizmu	6
3.	Vnútropolitická situácia na Slovensku po roku 1994	8
	3.1 Voľby 1994 a formovanie koalície	8
	3.2 Slovenská Noc dlhých nožov	9
	3.3 Konflikt s prezidentom Kováčom a reakcia zahraničia	10
	3.4 Varovania zo zahraničia a postoj vlády	12
4.	Zahraničná politika tretej Mečiarovej vlády	14
	4.1 Zahraničnopolitické ciele	14
	4.2 Realizácia a inštitucionálne zabezpečenie zahraničnej politiky	15
	4.3 Referendum o vstupe do NATO	16
5.	Výroky Vladimíra Mečiara o NATO	19
	5.1 Preddemaršové obdobie	19
	5.2 Demaršové obdobie	20
	5.3 Podemaršové obdobie	22
	5.4 Slovensko ako most medzi západom a východom - myšlienka neutrality SR počas rokov 1994 - 1998	25
6.	Názory odbornej verejnosti na Mečiarov postoj voči NATO	29
7.	Záver	32
8.	Summary	34
9.	Zoznam skratiek	36
10.	Použitá literatúra	37
	10.1 Primárne zdroje	37
	10.2 Sekundárne zdroje	37
	10.3 Videá	40

1. Úvod

Témou bakalárskej práce je postoj Vladimíra Mečiara k integrácii Slovenska do NATO so zameraním na obdobie od začiatku jeho tretej vlády v roku 1994 až po Madridský summit NATO v roku 1997.

Po svojom nástupe do funkcie premiéra v roku 1994 Mečiar deklaroval pokračovanie zahraničnej politickej orientácie Slovenska na Západ. V programovom vyhlásení jeho vláda uviedla vstup do NATO ako prioritu bezpečnostnej a zahraničnej politiky SR. Pre tretiu Mečiarovu vládu boli charakteristické vnútropolitické kauzy, konflikty s opozíciou a prezidentom republiky a porušovanie demokratických princípov. Kvôli tomu sa Slovensko stalo adresátom diplomatických nôt, demaršov od Spojených štátov a EÚ. V nich vyjadrovali obavy o samotnú podstatu slovenskej demokracie a varovali premiéra, že pokiaľ svoj spôsob vedenia štátu nezmení, Slovensko bude zo zoznamu kandidátov do NATO a EÚ odstránené.¹ To sa nakoniec naplnilo a Slovensko nielenže nebolo zaradené do prvej vlny rozširovania NATO, ale nebolo ani súčasťou zoznamu kandidátov na rozšírenie v druhom kole.

S rastúcou kritikou Západu voči vnútro politickej situácii na Slovensku sa menili aj Mečiarove vyjadrenia ohľadom integrácie Slovenska do NATO. Zároveň sa Slovenská republika začala orientovať čoraz viac na Rusko. Výstižnú charakteristiku spôsobu vedenia slovenskej zahraničnej politiky v danom období použil Tomáš Čížik: „Jeden krok na Západ, jeden krok na Východ”.² Ku koncu roku 1997 už bola zahraničná orientácia Slovenska kategorizovaná väčšinou buď ako pro-neutrálna alebo dokonca pro-východná.

Časový rámec pre prácu bol zvolený z niekoľkých dôvodov. Po svojom vzniku Slovensko dosiahlo počas prvých mesiacov svojej existencie medzinárodné uznanie a bolo prijaté do OSN a Rady Európy. Ešte v roku 1994 bolo spolu s Maďarskom, Poľskom a Českou republikou radené medzi favoritov prvého rozširovania NATO. Obrat teda nastal až po nástupe Vladimíra Mečiara

¹ Alexander Duleba, „Slovenská zahraničná politika - bilancia šiestich rokov a perspektívy zmeny”, *Mezinárodní vztahy 1*, č.34 (1999): 36 - 52, <https://mv.iir.cz/article/view/1188> (stiahnuté 20. Februára 2021).

² Tomáš Čížik, „Security perception and security policy of the Slovak Republic, 1993–2018”, *Defense and Security Analysis* 37, č. 1 (2021): 24 - 25, <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831228> (stiahnuté 9. apríla, 2021).

do premiérskeho kresla v roku 1994. Opakované porušovanie demokratických zásad štátu vyvolalo kritiku Západu a v kombinácii s nekonzistentnou zahraničnou politikou spôsobilo, že Slovensko bolo zo zoznamu kandidátov na prvé rozširovanie NATO vyradené behom necelých troch rokov. Madridský summit NATO je pre určenie časového obdobia dôležitý, lebo práve vtedy sa definitívne potvrdilo vyradenie Slovenska z prvého kola rozširovania.

Téma slovenskej zahraničnej politiky počas Mečiarovej tretej vlády je v českom a slovenskom prostredí pomerne komplexne spracovaná, publikácie sa však venujú skôr obecnej charakteristike a zhodnoteniu postojov Mečiara na základe jeho skutkov. Preto som sa rozhodla pokúsiť sa popísať a analyzovať jeho vyjadrenia a z nich vyvodit' odpovede na určené výskumné otázky.

Cieľom práce je pomocou analýzy Mečiarových vyjadrení odpovedať na nasledovné otázky: Existoval rozpor medzi oficiálnymi vyjadreniami Vladimíra Mečiara o vstupe SR do NATO a jeho reálnymi krokmi podniknutými k dosiahnutiu tohto cieľa? Bol postoj Mečiara voči NATO konzistentný počas celého obdobia jeho tretej vlády? Práca vychádza z hypotézy, že oficiálne stanoviská Vladimíra Mečiara k vstupu Slovenska do NATO sa líšili od jeho reálnych krokov, a že v skutočnosti nemyslel svoje programové vyhlásenie vážne a Slovensko do NATO nikdy dostať nechcel. Túto hypotézu som zvolila, pretože si myslím, že veľká časť slovenskej verejnosti v súčasnosti zastáva toto stanovisko.

Prvá polovica práce má deskriptívny charakter. Druhá kapitola je venovaná krátkej charakteristike osoby Mečiara a charakteristike mečiarizmu ako režimu. Načrtáva základné rysy problematiky presnej kategorizácie medzi autoritárske alebo demokratické režimy a uvádza najvýznamnejšie príklady charakteristiky mečiarizmu.³

Tretia kapitola popisuje vnútropolitickú situáciu na Slovensku behom Mečiarovej tretej vlády. Podrobne sa venuje najväčším kauzám vlády a ich vplyvom ako na situáciu v krajine, tak aj na postoj západných mocností k týmto kauzám a ich konečný dopad na integračný proces Slovenska do NATO. Popísané kauzy mali za následok adresovanie demaršov Slovensku a negatívne vnímanie Slovenska na Západe.

Štvrtá kapitola rozoberá zahraničnú politiku Slovenska v danom období a jej základné nedostatky, ako napríklad slabé inštitucionálne zabezpečenie, nedostatok personálu

³ Napríklad hybridný režim, iliberálna demokracia, defektívna demokracia, atď.

a nejednotnosť v spôsobe jej vedenia. Samostatná podkapitola je venovaná referendu o vstupe do NATO v roku 1997. Formulácia otázok v referende aj vládna kampaň dokazujú, že v zahraničnej orientácii Slovenska nastal počas troch rokov Mečiarovho vládnutia zásadný obrat.

Piata a šiesta kapitola sú analytickou časťou práce. Piata kapitola je venovaná výrokom Mečiara ohľadom NATO a zahraničnej politiky SR. Kapitola sleduje zmeny v Mečiarovej rétorike a postoji voči vstupu Slovenska do NATO v kontexte zhoršujúceho sa vnímania Slovenska v zahraničí. Kapitola je rozdelená do troch podkapitol, pričom každá rozoberá určité časové obdobie Mečiarovej vlády. Rozdelenie na tri časti bolo zvolené na základe publikácií Alexandra Dulebu, ktorý určil za zlomové obdobie adresovanie demaršov Slovensku.⁴ Podľa tohto delenia bola Mečiarova vláda rozdelená na tri základné obdobia - preddemaršové, demaršové a podemaršové. Kapitola rozoberá aj myšlienku Slovenskej neutrality. Neutralita Slovenska a príklon k Rusku najmä v druhej polovici Mečiarovho vládnutia je dôležitým ukazovateľom odklonu od Západu po prijatí demaršov a nejednotnosti, ktorá bola počas Mečiarovej vlády charakteristická pre spôsob vedenia zahraničnej politiky štátu. Šiesta kapitola analyzuje názory odborníkov na zahraničnú politiku Slovenska v skúmanom období. O informácie popísané v tejto kapitole, získané prevažne z odborných publikácií, sa opiera vyvrátenie druhej hypotézy. V závere sú zhrnuté získané poznatky z práce a odpovede na výskumné otázky. Zároveň obsahuje popis a zdôvodnenie potvrdenia prvej časti hypotézy a vyvrátenia druhej časti.

Pri písaní práce boli využité ako sekundárne, tak aj primárne zdroje. Sekundárne zdroje množstvom výrazne prevyšujú primárne, a to z dôvodu, že väčšina novinových článkov a reportáží zo skúmaného obdobia nie je dostupná v internetových archívoch. Mečiarove vyjadrenia sú teda poväčšine čerpané zo sekundárnych zdrojov. Medzi použité primárne pramene patria oficiálne dokumenty NATO, stenografické správy zo schôdzí Národnej rady SR, programové vyhlásenie vlády z roku 1994 a videozáznamy z Mečiarových rozhovorov.

Práca sa z veľkej časti opiera o knižné zdroje publikované mimovládnu organizáciou Inštitút pre verejné otázky (IVO). Napríklad *Slovenské referendum '97: zdroj, priebeh, dôsledky*, *Slovenské voľby '98: Kto? Prečo? Ako?*, *Slovensko 1996: Súhrnná správa o stave spoločnosti a*

⁴ Alexander Duleba, „Slovenská zahraničná politika - bilancia šiestich rokov a perspektívy zmeny“, *Mezinárodní vztahy 1*, č.34 (1999): 36 - 52, <https://mv.iir.cz/article/view/1188> (stiahnuté 20. Februára 2021).

trendoch na rok 1997, Slovensko 1997: Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998. Zďaleka najviac sa práca opiera o knihu Slovensko v šedej zóne? Rozširovanie NATO, zlyhania a perspektívy Slovenska, takisto vydanú IVO-m. Časté odkazovanie na túto knihu je dané tým, že kapitola Príbeh sebadiskvalifikácie favorita obsahuje množstvo citácií Mečiarových výrokov, ktoré nie sú dostupné v online archívoch. Publikácia teda poskytuje zásadné informácie najmä pre piatu kapitolu. Všetky použité knihy od IVO boli napísané kolektívom autorov, renomovaných odborníkov vo svojom odbore, ktorí čitateľom popísali a poskytli dôkladné, hĺbkové analýzy domácej aj zahraničnej politiky v skúmanom období, nejde teda o jednostranný či zaujatý pohľad na Mečiarovu vládu. Ďalší dôležitý zdroj bola kniha Mečiar a mečiarizmus od Mariána Leška. Publikácia bola vydaná v roku 1996 a venuje sa najmä charakteristike Mečiara a jeho politickým konfliktom už od Mečiarových začiatkov v politike v roku 1989. V druhej časti knihy Leško charakterizuje mečiarizmus ako režim, pričom sa opiera najmä o protichodnosť tvrdení a klamstvá charakteristické pre Mečiarove vyjadrenia. Kniha sa síce nezaoberá zahraničnou politikou Slovenska, slúži však ako vhodný zdroj na pochopenie Mečiara ako politika a jeho spôsobu vedenia štátu, čo mi bolo pri písaní práce veľmi nápomocné.

Dôležitou časťou použitých zdrojov boli aj odborné články, a to ako od slovenských, tak od zahraničných autorov. Zo slovenských autorov ide o odborníkov na slovenskú zahraničnú politiku, ako napríklad Alexander Duleba, Pavol Lukáč či Miroslav Wlachovský. Práca nepracuje len so slovenskou literatúrou, veľká časť použitých sekundárnych zdrojov je v anglickom jazyku. Jedným z použitých zdrojov sú aj odpovede bývalého ministra zahraničných vecí Pavla Hamžíka na otázky autorky.⁵

⁵ Pôvodná verzia bakalárskej práce mala dospieť k záveru na základe metódy expert survey. Po rozposlaní dotazníka však neodpovedalo dostatočné množstvo respondentov, tým pádom sa zmenila metóda skúmania. Pán Pavol Hamžík na otázky v dotazníku odpovedal a jeho odpovede boli zaradené do kapitoly č. 6: Názory odbornej verejnosti na Mečiarov postoj voči NATO

2. Vladimír Mečiar a fenomén mečiarizmu

Vladimír Mečiar je bývalý slovenský politik a niekoľkonásobný predseda vlády Slovenskej republiky. V politike začal angažovať v roku 1989 v rámci hnutia Verejnosc' proti násiliu (VPN). Jeho politická kariéra rýchlo rástla a už počas prvej vlády po Zamatovej revolúcii v roku 1990 zastával post ministra vnútra a životného prostredia SR.⁶ V tom istom roku bol zvolený ako nominant VPN na pozíciu predsedu vlády. Kvôli rozporom s vedením strany bol z funkcie odvolaný a boli vyhlásené predčasné voľby. Mečiar využil odchod z VPN a založil vlastnú politickú platformu Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS), s ktorou uspel vo voľbách v roku 1992 a znova nastúpil do úradu premiéra. V roku 1994 bol však nútený odstúpiť kvôli nedostatku podpory od parlamentu a sporom s vtedajším prezidentom Michalom Kováčom.⁷ Po odvolaní ho na deväť mesiacov vystriedal v premiérskom kresle Jozef Moravčík, minister zahraničných vecí za HZDS, a jeho vláda širokej koalície. Mečiarove tretie obdobie v premiérskej funkcii, ktoré trvalo od roku 1994 do roku 1998, je teda jedinou jeho vládou, ktorá trvala štyri roky a vydržala celé volebné obdobie.⁸

Vladimír Mečiar je bezpochyby jedným z najvýznamnejších politikov moderného Slovenska. Jeho osoba výrazne ovplyvnila vývoj a smerovanie SR, nielen čo sa domácej, ale aj zahraničnej politiky týka. Proces integrácie Slovenska do západných štruktúr a neúspech pri prvej vlne rozširovania NATO bol dôsledkom nepriaznivého domáceho politického vývoja počas tretej vlády Vladimíra Mečiara. Kvôli Mečiarovmu spôsobu vedenia vnútornej a zahraničnej politiky štátu sa Slovensko ocitlo izolované od Západu a s nulovými vyhliadkami na možnosť, že bude súčasťou zoznamu krajín prvého rozširovania NATO.⁹

S osobou Mečiara je priamo spojený aj pojem mečiarizmus – režim pomenovaný po svojom predstaviteľovi. Presná definícia a zaradenie mečiarizmu do jedného politického režimu je diskutabilná a nevedia sa na nej zhodnúť ani odborníci. Už v roku 1996 bol mečiarizmus opísaný

⁶ „Vláda Slovenskej Republiky od 12.12.1989 do 26.6.1990“, Úrad vlády Slovenskej republiky. <https://www.vlada.gov.sk/vlada-slovenskej-republiky-od-12-12-1989-do-26-6-1990/>, (stihanuté 6. Januára 2021); „Profil Vladimíra Mečiara“ <https://spravy.pravda.sk/domace/stranka/6798-profil-vladimira-meciara/> (stihanuté 6. januára 2021).

⁷ Marián Leško, *Mečiar a mečiarizmus: Politik bez škrupúl, politika bez zábran* (Bratislava: VMV, a.s., 1996), 35 - 36, 54 - 60, 113.

⁸ „Vláda Slovenskej republiky od 14.3.1994 do 13.12.1994“, Úrad vlády Slovenskej republiky. <https://www.vlada.gov.sk/vlada-slovenskej-republiky-od-15-3-1994-do-13-12-1994/>, (stihanuté 6. Januára 2021).

⁹ Martin Bútor, František Šebej, eds., *Slovensko v šedej zóne? Rozširovanie NATO, zlyhania a perspektívy Slovenska* (Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1998), 15.

ako fenomén, ktorý je síce priamo naviazaný na jeho hlavného predstaviteľa, no prerastá do celej krajiny, jej politiky a prostredia. Podľa Mariána Leška mečiarizmus nejde zaradiť do žiadneho európskeho politického prúdu, a to najmä z dôvodu neustálych premien Mečiarových názorov na dôležité politické otázky.¹⁰ Oficiálne bola SR aj v tomto období demokratickým štátom, jeho princípy však vláda niekoľkokrát porušila. Na základe tohto je mečiarizmus označovaný za hybridný režim, teda režim, ktorý možno zaradiť ako do kategórie liberálnej demokracie, tak do kategórie autoritárskych režimov. Tento pojem vznikol na prelome 80. a 90. rokov pri popise režimu v El Sálvadore. Kolaps sovietskeho bloku spôsobil vznik množstva nových hybridných režimov v postkomunistických krajinách, vrátane Slovenska. Problémom však je zedefinovanie tzv. šedej zóny, alebo hranice, kedy už nejde o liberálnu demokraciu/autoritárstvo, ale o hybridný režim.¹¹ Debata ohľadom definície týchto režimov je stále živá, a odborníci sa doteraz na jej presnom znení nezhodli. Napríklad Michael Steven Fish vo svojom článku *The end of meciarism* mečiarizmus zaraďuje do tzv. ochlokracie, čo znamená doslova „vládu lúzy”.¹²

Väčšina odborníkov zaraďuje mečiarizmus medzi tzv. neliberálne (iliberálne) demokracie. Po prvýkrát bol takto definovaný v roku 1997. Neliberálna demokracia rešpektuje základné pravidlá demokratického štátu, ako napríklad voľby, no zároveň jej predstavitelia potláčajú iné aspekty typické pre liberálnu demokraciu – napr. slobodu tlače, zhromažďovania sa, slobodu prejavu, atď.¹³ Wolfgang Merkel na začiatku 21. storočia vytvoril koncept tzv. defektívnej demokracie, kde zaradil aj SR počas mečiarizmu. Merkel definoval štyri typy defektívnej demokracie – exkluzívnu, oblastnú, delegatívnu a neliberálnu. Mečiarizmus podľa Merkela patrí do neliberálnej demokracie. Jeden z najdôležitejších ukazovateľov neliberálnej demokracie je porušovanie ľudských práv, slobody a bezpečia jednotlivca. Podľa Karla Hendersona bolo počas mečiarizmu vládou spôsobených niekoľko závažných porušení práv jednotlivca, rovnako ako aj násilných útokov, no tieto udalosti boli verejne rozoberané a kritizované množstvom slovenských médií, okrem verejnoprávnej televízie, ktorá bola pod správou vládnej koalície. To uvádza Henderson ako jeden z dôvodov, prečo nebol mečiarizmus “ideálna” verzia neliberálnej

¹⁰ Leško, *Mečiar a mečiarizmus*, 171 - 172.

¹¹ „Hybridní režimy”, Encyklopedie Migrace, <https://www.encyclopediaofmigration.org/hybridni-rezimy/> (stiahnuté 12. Marca 2021).

¹² Karen Henderson, „The Slovak Republic: explaining defects in democracy”, *Democratization* 11, č. 5 (2004): 133 - 155, <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1080/13510340412331304624> (stiahnuté 11. marca 2021).

¹³ Fareed Zakaria, „The Rise of Illiberal Democracy”, *Foreign Affairs* 76, č. 6 (november 1997): 22 - 23, <https://doi.org/10.2307/20048274> (stiahnuté 11. Marca 2021).

demokracie. Zároveň podľa neho Mečiarov režim vykazuje aj známky delegatívnej demokracie, napríklad vysokú koncentráciu moci v rukách exekutívy. Ani do tejto skupiny však mečiarizmus nepatrí úplne – Merkel, rovnako ako tvorca termínu delegatívna demokracia O’Donnel, totiž predpokladajú, že takýto režim by bol prezidentský. Podľa Hendersona bol mečiarizmus skôr “prechodná forma režimu”, ktorá trvala krátku dobu počas 90. rokov a po nej sa Slovensko znova vrátilo k demokratizácii a integrácii na Západ.¹⁴

3. Vnútropolitická situácia na Slovensku po roku 1994

3.1 Voľby 1994 a formovanie koalície

Po dvoch nedokončených volebných obdobiach Mečiar opätovne vyhral voľby v roku 1994. Tentokrát získalo HZDS 61 poslaneckých mandátov zo 150, a to aj napriek tomu, že počas ich predošlej vlády popularita Mečiara medzi obyvateľstvom klesala.¹⁵ Odvolanie Mečiara a pád jeho vlády však spôsobili prakticky okamžitý výrazný nárast preferencií HZDS, ktorý sa v kombinácii s drahou a dobre zorganizovanou kampanou odzrkadlil na výsledku volieb. Aj napriek tomu vnímal predseda strany tento volebný výsledok ako neúspech – znamenal totiž, že HZDS bolo nútené vládnuť v koalícii. Na svojej strane síce mali Slovenskú národnú stranu (SNS), aj s ich podporou by však koalícia nemala v parlamente dostatok hlasov.¹⁶

Pri zostavovaní koalície bola kameňom úrazu otázka týkajúca sa prezidenta Michala Kováča. Po predošlých sporoch s Mečiarom, ktoré napokon aj prispeli k Mečiarovmu druhému odvolaniu, predseda vlády plánoval prezidenta zbaviť funkcie. Proti tomu však výrazne vystupovali potenciálni koalíční partneri Kresťanskodemokratické hnutie (KDH) a Strana demokratickej ľavice (SDĽ). Po niekoľkomesačnej neúspešnej snahe sformovať koalíciu sa nakoniec Mečiarovi podarilo získať na svoju stranu Združenie robotníkov Slovenska (ZRS), novú parlamentnú stranu založenú Jánom Ľuptákom. Mečiar sa tohto spojenia obával vzhľadom k podstatným rozdielom

¹⁴ Karen Henderson, „The Slovak Republic: explaining defects in democracy”, *Democratization* 11, č. 5 (2004): 133 - 155, <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1080/13510340412331304624> (stiahnuté 11. marca 2021).

¹⁵ „Kompletné výsledky volieb: parlamentné voľby 1994”, *Denník SME*, 15. Júl 2002, <https://domov.sme.sk/c/601881/kompletne-vysledky-volieb-parlamentne-volby-1994.html> (stiahnuté 6. januára 2021).

¹⁶ Leško, *Mečiar a mečiarizmus*, 117 - 119, 123.

v politických programoch HZDS a ZRS.¹⁷ Ako sa však neskôr ukázalo, ZRS dalo pri mnohých rozhodnutiach prednosť jednote v koalícii pred presadzovaním svojho volebného programu či politických ideí.¹⁸

3.2 Slovenská Noc dlhých nožov

Noc z 3. na 4. novembra sa zapísala do dejín SR pod prezývkou „Slovenská noc dlhých nožov“¹⁹. Počas tejto noci prebehli dve schôdze Národnej rady SR (NR SR).

Na prvej, ustanovujúcej schôdzi, koalícia už pri treťom rokovanom bode naznačila, ako pristupuje k výsledku volieb, keď na návrh poslankyne za HZDS Oľgy Keltošovej vláda schválila vylúčiť poslanca za Demokratickú úniu (DÚ) Romana Vavříka z komisie na zisťovanie výsledkov hlasovania a neskôr aj z imunitného a mandátového výboru. To znamenalo, že DÚ nemala vo výbore žiadne zastúpenie, čo bolo v priamom rozpore so zásadou pomerného zastúpenia strán v parlamentných orgánoch a výboroch NR SR.²⁰ Zvyšok schôdze sa niesol v rovnakom duchu – nevyhovujúci poslanci z opozície boli “odsunutí” do výboru pre životné prostredie, a to vrátane rektora Univerzity Komenského Juraja Šveca, ktorý bol zároveň vylúčený z výboru pre vedu a školstvo. HZDS, SNS a ZRS dosadili do všetkých parlamentných výborov a funkcií členov koalície tak, aby mali všade absolútnu väčšinu.²¹

Hneď po ukončení ustanovujúcej schôdze sa konala schôdza druhá, kde sa, aj napriek protestom opozície, že ide o nezákonný proces, rozhodlo o odvolaní Rady Slovenského rozhlasu a Rady STV, o odvolaní predsedu a podpredsedov Najvyššieho kontrolného úradu, generálneho prokurátora, o nových členoch kontrolného úradu Slovenskej informačnej služby (SIS), atď.²² Behom jednej noci tak vláda dokázala ovládnuť prakticky celú krajinu.

¹⁷ ZRS bola ľavicovejšie orientovaná

¹⁸ Ibid.,123-125.

¹⁹ Ďalej ako Noc nožov

²⁰ „Stenografická správa o 1. Schôdzi Národnej Rady Slovenskej republiky”, Digitálna knižnica NR SR. Schôdza konaná 3. novembra 1994. <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=65799> (stiahnuté 7. januára 2021).

²¹ Ibid.

²² „Stenografická správa o 2. Schôdzi Národnej Rady Slovenskej republiky”, Digitálna knižnica NR SR. Schôdza konaná 3. novembra 1994. <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/DsDocument?documentId=307089> (stiahnuté 7. januára 2021).

Udalosti vzbudili znepokojenie aj v zahraničí – podľa nemeckej a poľskej tlače došlo na Slovensku ku škandálu, ktorého sa mnohí obávali. Mečiara označili za „človeka s machiavellistickou povahou, ktorý má panický strach zo straty svojej moci”.²³ Necelý mesiac po Noci nožov prišiel na Slovensko prvý demarš. Aj napriek snahám premiéra presvedčiť verejnosť, že demarš od Európskej únie nesúvisel s praktikami jeho vlády, a že jeho znenie je pozitívne, po zverejnení textu bolo evidentné, že EÚ je znepokojená situáciou na Slovensku a rozhodnutiami prijatými 3. a 4. novembra. Demarš bol vláde predaný zástupcami Nemecka a Francúzska. EÚ v ňom vyjadrila obavy z príliš veľkej koncentrácie moci v rukách vlády a pripomenula, že v demokratických krajinách nie je zvykom, aby boli riadiace orgány parlamentu tvorené iba zástupcami koalíčných strán.²⁴ Nakoniec vláda pod tlakom západných inštitúcií sľúbila, že opatrenia prijaté počas Noci nožov upravia, k naplneniu sľubu ale nikdy nedošlo.²⁵

3.3 Konflikt s prezidentom Kováčom a reakcia zahraničia

To, že HZDS považuje prezidenta SR, Michala Kováča, za svojho nepriateľa, bolo zrejme už pri formovaní koalície. Pri konzultáciách s parlamentnými stranami sa predstavitelia HZDS Ivan Lexa a Oľga Keltošová vyjadrili, že práve demisia prezidenta by bola cesta k stabilnej vláde.²⁶ Vladimír Mečiar mal s prezidentom konflikty už počas svojej druhej vlády. Jeden sa týkal práve spomínanej osoby Ivana Lexu, ktorého prezident odmietol vymenovať do funkcie riaditeľa SIS a následne aj ako ministra pre správu a privatizáciu národného majetku. Druhý konflikt nastal, keď Mečiar požiadal prezidenta o odvolanie vtedajšieho podpredsedu vlády a ministra zahraničných vecí Milana Kňažka. Prezident sa s touto žiadosťou obrátil na Ústavný súd, ktorý po preskúmaní rozhodol, že nie je jeho povinnosťou Kňažka odvolať. Kováč sa nakoniec rozhodol Mečiarovi

²³ Bútor, Šekej, *Slovensko v šedej zóne?*, 29.

²⁴ Karen Henderson, *Back To Europe: Central And Eastern Europe And The European Union*, (Londýn: UCL Press, 1999), 220 - 221, <https://books.google.cz/books?id=UXKOAqAAQBAJ&pg=PA221&lpg=PA221&dq=EP+resolution+november+1995+Slovakia&source=bl&ots=O05emH5FyP&sig=ACfU3U0x2mhV9G9BdtnrGBaMfynLiztUBg&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwjJiIOk6uvvAhUG7qQKHVdIBIsQ6AEwBHoECAUQA#w=onepage&q=EP%20resolution%20november%201995%20Slovakia&f=false>, (stiahnuté 29. marca 2021).

²⁵ Martin Bútor, ed., *Slovensko 1996: Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1997* (Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1997), 15.

²⁶ Leško, *Mečiar a mečiarizmus*, 124.

vyhovieť a Kňažka odvolal, aby predišiel politickej kríze. Mečiar mu však toto podanie na Ústavný súd neodpustil.²⁷

Už na svojich predvolebných mítingoch Mečiar naznačoval, že po voľbách sa bude HZDS snažiť, aby odvolali prezidenta z funkcie. Počas Noci nožov, okrem iného, vláda zriadila aj špeciálnu komisiu, ktorá mala za úlohu prešetriť prezidentovu rolu pri odvolávaní Mečiara z jeho druhej vlády a aj ústavnosť funkcie Michala Kováča. Zriadená komisia však nedospela k žiadnym použiteľným záverom a vyšetrovanie skončilo bez zverejneného výsledku.²⁸ Aj napriek tomu však v máji 1995 vláda na neverejnom zasadaní schválila, že na základe tajnej správy Osobitného kontrolného orgánu (OKO) sa bude v parlamente hlasovať o vyslovení nedôvery prezidentovi Kováčovi. Jedným z mnohých príkladov demokratických deficitov počas Mečiarovej tretej vlády bolo práve OKO – neboli v ňom žiadni zástupcovia opozície. Tajná správa o prezidentovi bola teda vypracovaná iba členmi koalície.²⁹ Hlasovanie bolo vyhlásené na základe informácie od tajného svedka a nedôvera prezidentovi bola parlamentom vyslovená napriek kritike opozície, podľa ktorej išlo o protiústavné jednanie.³⁰ Vyhlásenie nedôvery Kováčovi vyvolalo ďalšiu vlnu kritiky slovenskej vlády v zahraničí. Spojené štáty sa ohradili proti výroku Mečiara, v ktorom prirovnával vyšetrovanie OKO k afére Watergate a britský veľvyslanec osobne vyjadril ministrovi zahraničných vecí SR Jurajovi Schenkovi nesúhlas s postupom vlády a dal mu jasne najavo, že podobné praktiky sú pre členské štáty NATO a EÚ neprijateľné. Vláda však tieto varovania nebrala na vedomie a snažila sa ich utajiť pred verejnosťou.³¹

Keď bol v lete 1995 prezidentov syn Michal Kováč ml. unesený do Rakúska, premiér odmietal požiadať o jeho vydanie naspäť na Slovensko. Kováč ml. bol v Nemecku podozrivý z finančného podvodu a mal tam byť vypočúvaný, preto ho v Rakúsku držali vo väzbe šesť mesiacov. Nakoniec však rozhodli o jeho vydaní naspäť na Slovensko.³² Podľa Rakúskeho Vyššieho

²⁷ Leško, *Mečiar a mečiarizmus*, 102-110.

²⁸ *Ibid.*, 136.

²⁹ Bútora, *Slovensko 1996*, 15.

³⁰ Bútora, Šebej, *Slovensko v šedej zóne?*, 34.

³¹ *Ibid.*, 35.

³² Karen Henderson, *Back To Europe: Central And Eastern Europe And The European Union*, (Londýn: UCL Press, 1999), 220 - 221, <https://books.google.cz/books?id=UXKOAqAAQBAJ&pg=PA221&lpg=PA221&dq=EP+resolution+november+1995+Slovakia&source=bl&ots=O05emH5FyP&sig=ACfU3U0x2mhV9G9BdtnrGBaMfynLiztUBg&hl=sk&sa=X&e>

krajinského súdu vzniklo podozrenie, že únos sa odohral s vedomím vládnych orgánov SR. Toto podozrenie bolo odôvodnené tým, že vláda netrvala na vydaní uneseného do jeho vlasti a neprotestovala proti zatknutiu a trestnému konaniu voči nemu, aj keď samotné trestné konanie bolo možné práve vďaka zavlčeniu Kováča za hranice. Mečiar túto verziu popieral.³³ Aj vyšetovanie nezávislej komisie expertov na Slovensku dospelo k záveru, že na únose sa priamo podieľala SIS a to vrátane jej riaditeľa Ivana Lexu. Vláda ani hlavný vyšetovateľ prípadu túto správu nebrali nijakým spôsobom na vedomie.³⁴

Únos prezidentovho syna v zahraničí vyvolal ďalšiu vlnu obáv o stav demokracie na Slovensku. V októbri prišiel vláde druhý demarš od Európskej únie a o pár dní neskôr nasledovala diplomatická nóta aj od Spojených štátov. Oba demarše vyjadrovali znepokojenie nad udalosťami posledných mesiacov na Slovensku a upozorňovali, že pre vstup do EÚ a NATO je kľúčové upevňovanie demokratického základu krajiny a nie jeho podkopávanie. V podobnom znení vyšla aj rezolúcia Európskeho parlamentu v novembri 1995, kde boli ešte jasnejšie vyjadrené obavy o demokraciu a rešpektovanie ľudských práv na Slovensku. Rezolúcia obsahovala aj varovanie, že v prípade, ak bude Slovenská vláda pokračovať v rovnakom spôsobe vedenia štátu, EÚ prestane Slovensko podporovať v rámci programu spolupráce a asistencie, ktorý bol súčasťou Dohody o pridružení.³⁵

3.4 Varovania zo zahraničia a postoj vlády

Vnútropolitický vývoj na Slovensku bol podrobne sledovaný západnými krajinami, rovnako ako vo všetkých ostatných štátoch strednej Európy, ktoré boli kandidátmi na rozšírenie európskych a transatlantických štruktúr. Z krajín V4 to však bolo iba Slovensko, ktoré bolo opakovane upozorňované na nedemokratické praktiky vlády.

[d=2ahUKEwjJiIOk6uvvAhUG7qQKHVdIBIsQ6AEwBHoECAUQA#w=onepage&q=EP%20resolution%20november%201995%20Slovakia&f=false](https://books.google.cz/books?id=UXKOAqAAQBAJ&pg=PA221&lpg=PA221&dq=EP+resolution+november+1995+Slovakia&source=bl&ots=O05emH5FyP&sig=ACfU3U0x2mhV9G9BdtnrGBaMfynLiztUBg&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwjJiIOk6uvvAhUG7qQKHVdIBIsQ6AEwBHoECAUQA#w=onepage&q=EP%20resolution%20november%201995%20Slovakia&f=false), (stiahnuté 29. marca 2021).

³³ Leško, *Mečiar a mečiarizmus*, 149-150.

³⁴ Bútora, *Slovensko 1996*, 17-18.

³⁵ Karen Henderson, *Back To Europe: Central And Eastern Europe And The European Union*, (Londýn: UCL Press, 1999), 220 - 221, <https://books.google.cz/books?id=UXKOAqAAQBAJ&pg=PA221&lpg=PA221&dq=EP+resolution+november+1995+Slovakia&source=bl&ots=O05emH5FyP&sig=ACfU3U0x2mhV9G9BdtnrGBaMfynLiztUBg&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwjJiIOk6uvvAhUG7qQKHVdIBIsQ6AEwBHoECAUQA#w=onepage&q=EP%20resolution%20november%201995%20Slovakia&f=false>, (stiahnuté 29. marca 2021). 221.

Prvý demarš od Európskej Únie prišiel už počas prvého roka fungovania vládnej koalície, a to po Noci nožov v slovenskom parlamente. Ďalšie demarše nasledovali po udalostiach v roku 1995.³⁶ Neboli to však len oficiálne diplomatické nóty, ktoré upozorňovali vládu na fakt, že jej spôsob vedenia štátu je neprijateľný pre členstvo v NATO a EÚ. Upozornenia prichádzali zo všetkých strán - od veľvyslancov západných štátov, od predstaviteľov vlády USA, zástupcov NATO, či od neziskových organizácií.³⁷ Americký týždenník Time uverejnil rozsiahly komentár o vnútropolitickom vývoji Slovenska, kde kritizoval nedemokratický postup vlády pri vedení štátu.³⁸ Článok bol zverejnený v dobe, kedy vláda schválila novelu Trestného zákona, podľa ktorej je trestným činom aj verejné zhromaždenie, zorganizované za účelom rozvrátiť ústavné zriadenie. Tento kontroverzný zákon, ktorý mohol poslúžiť vláde ako legislatívny základ pre stíhanie odporcov vládnej politiky, nakoniec nebol schválený vďaka vetu prezidenta, ktorý zákon vrátil na prerokovanie dvakrát.³⁹ To, že bol zákon schválený vládou, ale stačilo na zhoršenie obrazu o Slovensku na Západe. Keď francúzsky minister Barnier a minister Hoyer z Nemecka navštívili Slovensko, upozornili prezidenta Kováča, že členstvo v Európskej Únii je podmienené rešpektovaním a budovaním demokratickej kultúry.⁴⁰ Asi najpriamejší krok podnikli v roku 1996 Madeleine Albrightová a Hillary Clintonová pri návšteve Bratislavy. Clintonová jasne vyzvala premiéra a vládu, aby výrazne upravili svoje kroky podniknuté voči demokratizácii štátu a Albrightová vysvetlila, aké kritériá pre prijatie do NATO musí vláda splniť a upozornila, že najzákladnejšou podmienkou je skutočná demokratizácia štátu.⁴¹

Premiér ani napriek množstvu náznakov, že NATO Slovensko neprijme v prípade ak si zachová svoju politickú líniu a ani napriek jasným výzvam k väčšej demokratizácii, nepripúšťal možnosť, že by NATO nemuselo prijať Slovensko v prvej vlne. Zároveň je však už od roku 1995 možné pozorovať zmeny v Mečiarovom prístupe k Severoatlantickej aliancii a vstupu Slovenska do nej. A to aj napriek tomu, že stále uisťoval verejnosť o tom, že SR sa do NATO v prvej vlne dostane, lebo ho potrebujú kvôli výhodnej geopolitickej polohe.

³⁶ Ibid.40.

³⁷ Bútora, Šebej, *Slovensko v šedej zóne?*, 42 - 48.

³⁸ Ibid., 44.

³⁹ Bútora, *Slovensko 1996*, 15 - 17.

⁴⁰ Bútora, Šebej, *Slovensko v šedej zóne?*, 50.

⁴¹ Ibid.

4. Zahraničná politika tretej Mečiarovej vlády

Počiatky slovenskej zahraničnej politiky boli úspešné. SR sa dokázala vyrovnat' svojim susedom aj napriek absencii štátnej a zahraničnopolitickej tradície. Hneď v roku 1993 sa Slovensko tešilo medzinárodnému uznaniu a dobrému obrazu v zahraničí – stalo sa členom OSN a Rady Európy, v októbri Mečiar podpísal dohodu o pridružení k Európskemu spoločenstvu a vo februári sa SR oficiálne zapojila do programu Partnerstvo za mier.⁴²

Behom štyroch rokov sa vnímanie Slovenska na Západe výrazne zmenilo. Mohla za to najmä zlá vnútropolitická situácia v krajine, demokratické deficity SR a zanedbanie zahraničnej politiky. V prvej časti kapitoly budú popísané zahraničnopolitické ciele Mečiarovej tretej vlády, ktoré budú v druhej časti konfrontované s reálnou zahraničnou politikou Slovenska v tejto dobe. Samostatná podkapitola je venovaná referendu o vstupe do NATO. Práve referendum a kampaň s ním spojená ukazujú skutočný prístup Mečiara a jeho vlády k zahraničnej orientácii Slovenska v druhej polovici jeho tretieho vládnutia.

4.1 Zahraničnopolitické ciele

V programovom vyhlásení vlády z roku 1994 je stanovené, že čo sa zahraničných vzťahov Slovenskej republiky týka, bude kladený dôraz najmä na integráciu SR do európskych štruktúr a Severoatlantickej aliancie. Táto informácia je uvedená hneď v prvom odseku sekcie o zahraničných vzťahoch, ktorý hovorí o snahe “nadviazať na doterajšiu politiku zblížovania Slovenskej republiky s európskymi a transatlantickými politickými, bezpečnostnými a ekonomickými štruktúrami, zintenzívniť ju a zdôrazniť naše predsavzatie stať sa plnoprávnou súčasťou týchto zoskupení”.⁴³ Jednou z priorít v programovom vyhlásení vlády teda bolo nadštandardné budovanie vzťahov so západnými štruktúrami ako EÚ a NATO. Tento smer bezpečnostnej politiky bol plne podporený koalíciou aj opozíciou. Napriek tomu sa po programovom vyhlásení táto problematika na pôde NR SR viac neriešila až do roku 1997. Vtedy

⁴² Alexander Duleba, „Slovenská zahraničná politika - bilancia šiestich rokov a perspektívy zmeny”, *Mezinárodní vztahy* 1, č.34 (1999): 12 - 13, <https://mv.iir.cz/article/view/1188> (stiahnuté 20. Februára 2021).

⁴³ „Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky”, Parlamentná tlač Vláda Slovenskej republiky schválené v Januári 1995. <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/DsDocument?documentId=289948> (stiahnuté 6. Januára 2021).

sa už koalícia viac venovala myšlienke neutrality ako snahám podniknúť kroky na obnovenie šancí Slovenska dostať sa do NATO.⁴⁴

4.2 Realizácia a inštitucionálne zabezpečenie zahraničnej politiky

Aj keď bola integrácia Slovenska do NATO uvedená ako priorita zahraničnej a bezpečnostnej politiky SR, realita bola diametrálne odlišná. Od začiatku vládnutia sa vláda zameriavala skôr na upevňovanie svojej moci v štáte, ako na snahy zapojiť Slovensko do západných štruktúr.

Jedným zo zásadných problémov slovenskej zahraničnej politiky bolo jej inštitucionálne zabezpečenie. Kvôli nedostatku ľudských zdrojov a nestabilite novovytvorených štátnych inštitúcií nebolo Slovensko po rozpade ČSFR schopné vybudovať stabilné a najmä nezávislé ministerstvo zahraničných vecí (MZV).⁴⁵ Pre takúto štátnu inštitúciu, bez tradície, z ktorej by vychádzala aj prirodzená autorita, bolo teda prakticky nemožné ubrániť sa vládnej garnitúre, ktorá si po vytvorení koalície začala uzurpovať moc naprieč celou krajinou. Ďalším problémom bolo personálne zabezpečenie MZV. Okrem Pavla Hamžika, ktorý bol na poste ministra zahraničných vecí od roku 1996, nebol žiadny z ministrov v tejto funkcii kariérom diplomatom. Hamžik z postu odstúpil po zmarenom referende v roku 1997. Po ňom bola do funkcie dosadená Zdenka Kramplová, ktorá patrila do blízkeho okruhu Mečiara a napriek nulovým skúsenostiam so zahraničnou politikou sa stala ministerkou zahraničných vecí, od roku 1994 už tretiou. Tento krok naznačuje, že pre premiéra bolo dôležitejšie mať na MZV dosadeného človeka verného strane, než schopného odborníka.⁴⁶ Zlé personálne zabezpečenie ministerstva naznačuje aj fakt, že SR mala už od roku 1993 problém s obsadením veľvyslanecských postov v kľúčových krajinách, ako napríklad Taliansko či Veľká Británia. MZV zároveň prestalo prijímať absolventov Ústavu medzinárodných vzťahov Univerzity Komenského (ÚMV UK) v Bratislave. Jedným z dôvodov bolo, že absolventi z ÚMV UK boli vnímaní ako potenciálna opozícia. Učili

⁴⁴ Martin Bútora a František Šebej, eds., „Vstup do NATO v slovenskom parlamente“. In *Slovensko v šedej zóne?* (Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1998), 99 - 104.

⁴⁵ Peter Brežani, eds. *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2013*, (Bratislava: Výskumné centrum slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku N.O., 2014) Kapitola IV.: Z histórie slovenskej zahraničnej politiky, <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/R2013.pdf> (stiahnuté 21. februára 2021).

⁴⁶ Pavel Orálek, „Inštitucionální, evropské a transatlantické problémy třetí vlády Vladimíra Mečiara na Slovensku 1994-1998“, *Politologická revue* 11, č. 1 (2005): 133 - 134, <https://www-eeol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=247225> (stiahnuté 21. februára 2021).

tam totiž pre Mečiara problémové osoby, ako napríklad Eduard Kukan, bývalý člen vlády Jozefa Moravčíka. MZV začalo dávať prednosť študentom z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ktorí boli vnímaní ako provládne zmýšľajúci a lojálni.⁴⁷

Čo sa týka realizácie vládneho programu, nielenže koalícia nedodrжала jeho naplnenie, no po roku 1995 už podnikala kroky, ktoré boli v priamom rozpore s ich vlastným programovým vyhlásením. Tieto zmeny postoja boli z veľkej časti spôsobené demaršmi od EÚ a Spojených štátov. Zatiaľ čo prvý demarš sa podarilo premiérovi pomerne úspešne odignorovať, po adresovaní ďalších dvoch bol postavený pred dilemu – uprednostniť dlhodobé záujmy krajiny a splnenie vlastného volebného programu alebo upevnenie vlastnej moci na úkor medzinárodného postavenia SR?⁴⁸ Dnes už je známym faktom, že Mečiar a jeho vláda si vybrali druhú možnosť, čomu odpovedal aj spôsob vedenia vnútroštátnej a zahraničnej politiky po prijatí demaršov. Okrem toho, že sa napriek výzvam Západu na nedemokratických praktikách vlády nič nezmenilo, členovia vlády do verejnej diskusie pridali aj spochybňovanie potreby integrácie do Severoatlantickej aliancie. Začalo teda obdobie propagácie myšlienky slovenskej neutrality, Slovenska ako mostu medzi Západom a Východom a snáh o zblížovanie s Ruskom, ktoré vyvrcholilo referendum v roku 1997.⁴⁹ Opozícia sa ešte niekoľkokrát snažila prerokovať otázku vstupu do NATO na pôde parlamentu, koalícia však buď návrhy zamietla, alebo sa vyjadrovala pozitívne voči „neutrálnemu Slovensku“. Laxný prístup premiéra k tejto otázke dokazuje mimo iné aj to, že sa v parlamente nevyjadril k téme ani raz počas štyroch rokov vládnutia.⁵⁰

4.3 Referendum o vstupe do NATO

Ešte pred konaním summitu NATO v Madride, kde sa definitívne potvrdilo vyradenie Slovenska z prvej vlny rozširovania aliancie, vláda schválila uznesenie o konaní referenda o vstupe do NATO vo februári 1997.⁵¹ To bol nanajvýš neobvyklý krok vzhľadom k tomu, že Slovensko ešte nebolo prijaté, a teda referendum o vstupe do NATO pokladali odborníci aj verejnosť za

⁴⁷ Bútora, *Slovensko 1996*, 72.

⁴⁸ Peter Brezáni, eds. *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2013*, (Bratislava: Výskumné centrum slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku N.O., 2014) Kapitola IV.: Z histórie slovenskej zahraničnej politiky, <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/R2013.pdf> (stiahnuté 21. Februára 2021).

⁴⁹ Alexander Duleba, „Slovenská zahraničná politika - bilancia šiestich rokov a perspektívy zmeny“, *Mezinárodní vztahy* 1, č.34 (1999): 40 - 41, <https://mv.iir.cz/article/view/1188> (stiahnuté 20. Februára 2021).

⁵⁰ Bútora, Šebej, *Slovensko v šedej zóne?*, 104, 273

⁵¹ Grigorij Mesežnikov, Marin Bútora, eds., *Slovenské referendum '97: zrod, priebeh, dôsledky* (Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1997), 50.

zbytočné.⁵² Oficiálnym odôvodnením Mečiara bolo, že vláda nemôže rozhodovať za jej občanov, a občania si musia zvoliť čo chcú. Reálnejším dôvodom však pravdepodobne bola snaha ospravedlniť si u slovenského národa zlyhanie svojej vlastnej vlády.⁵³ V prípade, že by z výsledkov referenda vyplynulo, že si Slováci vstup SR do NATO neželajú, Mečiar by získal argument, prečo vláda svojou politikou pochovala šance Slovenska na integráciu v aliancii.

Tomu odpovedala aj kampaň, ktorú koalícia začala viesť po vyhlásení referenda. Koaliční predstavitelia ani raz nevyzvali občanov, aby v referende hlasovali za vstup SR do NATO, napriek tomu, že to Mečiar označoval za jednu z priorit jeho vlády. Kampaň sa niesla v presne opačnom duchu programového vyhlásenia.⁵⁴ Vo verejnoprávnej televízii poskytlo hnutie HZDS svoj priestor zástupcom SNS a ZRS, ktorí ho využili na šírenie kampane proti NATO. Samotný Mečiar teda oficiálne ľudí proti NATO nevyzýval, ale použil k tomu svojich koaličných partnerov.⁵⁵ Funkcionári Severoatlantickej aliancie sledovali vládnu kampaň po celú dobu a podľa redaktora Leopolda Moravčíka brali postoj vlády ku kampani ako hodnotiace kritérium, na základe ktorého zistia, či vláda SR myslí vstup do NATO seriózne. Napriek tomu vláda ani raz nevyzvala obyvateľstvo, aby hlasovalo za vstup do NATO a koaličné strany ZRS a SNS dokonca vyzývali ľudí hlasovať proti.⁵⁶

Postoj voči NATO naznačuje aj samotná formulácia otázok, ktoré boli nasledovné: 1. „Ste za vstup do NATO?“ 2. „Ste za rozmiestnenie jadrových zbraní na území SR?“ 3. „Ste za rozmiestnenie vojenských základní na území SR?“⁵⁷ Potreba posledných dvoch otázok je otázna vzhľadom k tomu, že aj v prípade, keď by sa SR do NATO dostalo v prvom rozšírení, Severoatlantická aliancia sa vo svojej správe o rozširovaní vyjadrila, že neplánuje rozmiestňovať na území svojich členských štátov jadrové zbrane ani tam budovať vojenské základne.⁵⁸

⁵² Martin Bútora, Michal Ivantyšyn, eds., *Slovensko 1997: Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998* (Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1998), 235.

⁵³ Bútora, *Slovensko 1997*, 237.

⁵⁴ Bútora, Šebej, *Slovensko v šedej zóne?*, 63 - 64.

⁵⁵ Bútora, *Slovensko 1997*, 248.

⁵⁶ Bútora, Šebej, *Slovensko v šedej zóne?*, 67.

⁵⁷ Sergej Michalič. „Referendum: od petičnej akcie cez zmarenie k rozhodnutiu prokurátora“ in *Slovenské referendum '97: zrod, priebeh, dôsledky*, ed. Grigorij Mesežnikov a Martin Bútora (Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1997) 43 - 77.

⁵⁸ „Study on NATO enlargement“, NATO, vydané 3. septembra 1995, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm (stiahnuté 17. februára 2021).

Štvrtá otázka bola navrhnutá opozíciou, a týkala sa priamej voľby prezidenta SR - „Súhlasíte, aby prezidenta SR volili občania SR podľa priloženého návrhu ústavného zákona priamo?“.⁵⁹ Opozícia sa rozhodla pridať túto otázku vzhľadom k blížiacemu sa koncu prezidentského obdobia Michala Kováča a obávám, že by sa premiérovi podarilo koncentrovať ešte väčšiu moc, keby získal pod kontrolu aj prezidentský úrad. Prezident vyhlásil referendum so štyrmi otázkami, rovnaká podoba bola schválená aj Ústrednou komisiou pre referendum a Ústavným súdom SR.⁶⁰ Aj napriek tomu minister vnútra Gustáv Krajčí rozdistriboval hlasovacie lístky iba s prvými tromi otázkami a referendum tým zmaril.⁶¹

Zmarené referendum malo zásadné dopady na budúcnosť SR. Jednak spôsobilo zjednotenie opozície do Slovenskej demokratickej koalície (SDK), takže vo voľbách v roku 1998 existoval proti silnej HZDS konkurencieschopný politický subjekt.⁶² Zároveň vláda nedokázala ospravedlniť svoj neúspech pri integrácii Slovenska do NATO. Zmarené referendum teda HZDS prehralo voľby takmer rok pred ich konaním.⁶³

Udalosti okolo referenda znepokojili aj zahraničie a západných partnerov definitívne utvrdili v rozhodnutí SR do NATO neprijať. Európska únia, NATO aj mimovládne organizácie z celého sveta vyjadrili znepokojenie nad zmarením referenda, ktoré označili za odklon od demokratických princípov právneho štátu.⁶⁴ Americký prezident Bill Clinton ani nie mesiac po zmarení referenda oznámil stanovisko Spojených štátov – boli za to, aby bolo NATO v prvej vlně rozšírené iba o Poľsko, Maďarsko a Českú republiku.⁶⁵

⁵⁹ Mesežnikov, *Slovenské referendum '97*, 53.

⁶⁰ *Ibid.*, 262 - 264.

⁶¹ Martin Bútora, Michal Ivantyšin, eds., *Slovensko 1997: Súhranná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998* (Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1998), 236.

⁶² Martin Bútora, Grigorij Mesežnikov, Zora Bútorová, eds. *Slovenské voľby '98: Kto? Prečo? Ako?* (Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1999), 14.

⁶³ Alexander Duleba, „Slovenská zahraničná politika - bilancia šiestich rokov a perspektívy zmeny“, *Mezinárodní vztahy 1*, č.34 (1999): 42, <https://mv.iir.cz/article/view/1188> (stiahnuté 20. Februára 2021).

⁶⁴ Mesežnikov, *Slovenské referendum '97*, 223 - 226.

⁶⁵ Bútora, Šebej, *Slovensko v šedej zóne?*, 71.

5. Výroky Vladimíra Mečiara o NATO ⁶⁶

Odborníci delia obdobie Mečiarovej vlády a jej snahy pri integračnom procese buď na tri obdobia - preddemaršové, demaršové a podemaršové, alebo na dve obdobia – pred a po zaslaní demaršov.⁶⁷ V každom prípade môžeme za deliacu čiaru v zmene prístupu k integrácii do NATO považovať práve diplomatické nóty od Európskej únie a Spojených štátov. Negatívny postoj voči USA možno pozorovať už skôr. Neoprávnená kritika vlády Spojených štátov sa totiž z mítingov HZDS ozývala už po Mečiarovom prvom odvolaní v roku 1994. Táto kapitola analyzuje výroky premiéra ohľadom Severoatlantickej aliancie a pozoruje postupný vývoj Mečiarovej rétoriky od jeho pro-integračného stanoviska až po stanovisko takmer úplne opačné. Zároveň sa bude venovať myšlienke neutrálneho Slovenska, ktorá sa čoraz viac začala rozoberať ako možnosť zahraničnopolitickej orientácie medzi vládnymi predstaviteľmi, vrátane premiéra, približne v období adresovania druhého demaršu v roku 1995.

5.1 Preddemaršové obdobie

Pri skúmaní Mečiarových výrokov, čo sa zahraničnej orientácie Slovenska týka, sa môžeme pozrieť aj na obdobie pred jeho tretím nastúpením do funkcie predsedu vlády. Už v tomto období možno pozorovať náznaky rozporov v jeho verejných prehláseniach o Slovensku a NATO. Popritom však už počas svojej druhej vlády premiér deklaroval záujem o vstup do NATO pri návšteve Rakúska. Postoj premiéra voči Spojeným štátom a NATO sa začal čoraz viac meniť po jeho odvolaní z funkcie v marci 1994. V rámci predvolebnej kampane HZDS Mečiar ostro kritizoval vládu Jozefa Moravčíka za spôsob vedenia zahraničnej politiky a opakovane tvrdil, že Moravčíkova vláda je zapredaná cudzím mocnostiam. Na jednom z predvolebných mítingov dokonca naznačil, že za jeho posledné odvolanie je zodpovedná administratíva Spojených štátov, ktorá údajne vytvorila trojbodový program na prekáženie vlády HZDS. V reakcii na tieto obvinenia vydali Spojené štáty stanovisko, v ktorom vyjadrili podporu slovenskej demokracii a

⁶⁶ Ako zdroj k výrokom v kapitole boli použité informácie z tejto publikácie, vzhľadom k tomu, že sa v nej nachádza množstvo citovaných výrokov Mečiara a členov koalície. Informácie z iných zdrojov sú označené pozn. pod čiarou

Martin Bútor a František Šebej, eds., „Príbeh sebadiskvalifikácie favorita,“. In *Slovensko v šedej zóne?* (Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1998), 15 - 79.

⁶⁷ Alexander Duleba, „Slovenská zahraničná politika - bilancia šiestich rokov a perspektívy zmeny“, *Mezinárodní vztahy* 1, č.34 (1999): 38 - 39, <https://mv.iir.cz/article/view/1188> (stiahnuté 20. Februára 2021).

uviedli, že americká vláda bude v rámci budovania vzťahov so SR podporovať každú demokraticky zvolenú vládu. Napriek kritike prozápadnej orientácie Moravčíkovej vlády, Mečiar v programe svojej strany uvádzal to isté, čo robila vláda širokej koalície – všetko pre to, aby sa Slovensko stalo členom NATO a zostalo súčasťou programu Partnerstvo za mier. Dvojaký prístup k tak zásadnej otázke, akou je bezpečnostná a zahraničná politika SR, počas nasledujúcich štyroch rokov eskaloval.

Na vyššie uvedených príkladoch je možno vidieť, že aj keď už v tejto dobe môžeme v premiérových vyjadreniach a krokoch pozorovať odklony od oficiálnej línie, ešte stále jednal viac menej v súlade s programovým vyhlásením.

5.2 Demaršové obdobie

Po Noci nožov Slovensko prijalo prvý demarš od EÚ, vláda však popierala súvislosť demaršu s udalosťami z prvých dvoch schôdzí NR SR. Mečiar sa dokonca snažil presvedčiť verejnosť, že išlo o „v podstate pozitívne komuniké“. To by sa mu možno podarilo, keby nebolo celé znenie demaršu zverejnené Tlačovou agentúrou SR (TASR). Aj napriek demaršu reputácia Slovenska na Západe ešte nebola príliš poškodená. Premiér navštívil Brusel ako svoju prvú oficiálnu zahraničnú návštevu. Tým potvrdil zahraničnopolitickú orientáciu koalície a cesta do Bruselu bola úspechom pre Slovensko. Vo februári SR podpísala spolu s Českom, Rumunskom a Bulharskom Európsku dohodu o pridružení. V nej sa, okrem iného, zaviazala aj rešpektovať demokratické zásady a ľudské práva. Krátko po návšteve Bruselu Slovensko navštívil aj námestník ministra zahraničných vecí Spojených štátov, Richard Holbrooke. Predstaviťov slovenskej vlády uistil, že USA naďalej podporujú vstup Slovenska do NATO. Aj napriek tomuto uisteniu však upozornil, že vnútroštátna politika Mečiarovej vlády bude naďalej podrobne sledovaná, a že jej vývoj, rovnako ako vývoj vzťahov vlády a prezidenta SR, bude mať vplyv na prijatie SR do NATO a EÚ.

Vyšetovanie prezidenta Kováča OKOm vyvolalo kritiku USA a EÚ voči postupom Mečiarovej vlády. Na margo toho poslanec HZDS Roman Hofbauer poslal americkému veľvyslancovi list, v ktorom ho nepriamo obviňoval z predávania negatívnych a nepravdivých informácií americkým médiám, ktoré na základe toho písali tendenčné články. Veľvyslanec vo svojej odpovedi skonštatoval, že výrok je v „zhode s predchádzajúcimi komentármi R. Hofbauera, v ktorých šíril

hrubé dezinformácie o USA a ich politike”. Na tomto príklade môžeme pozorovať, že aj keď sa Mečiar a jeho vláda stále držali oficiálnej politickej línie, teda podpory vstupu Slovenska do NATO, samotní členovia HZDS sa nezdržali nepravdivých a kritických poznámok na adresu Spojených štátov. Aj napriek tomu premiér v rozhlasovom interview tvrdil, že kauza OKO nijakým spôsobom nepoškodila obraz Slovenska v zahraničí, a že vzťahy s USA sú dobré, ba dokonca že Spojené štáty tleskajú vláde SR.

V septembri 1995 vyšla Štúdia o rozširovaní NATO.⁶⁸ Reakcia premiéra bola pozitívna - podľa neho dokazovala nezvratnosť rozhodnutia rozšíriť alianciu. Zároveň sa vláda zaviazala plniť potrebné kroky a zdôraznila, že príprava na vstup do NATO je vládnu prioritou.

Napriek slovám o dôležitosti členstva v NATO vláda nijakým spôsobom neupravila spôsob vedenia vnútroštátnej politiky, naopak spôsobila, že na Slovensko prišli ešte v tom istom roku ďalšie dva demarše. Reakcia zo Západu bola vyvolaná zavlečením prezidentovho syna do Rakúska. EÚ aj Spojené štáty v nich vyjadrili znepokojenie nad netoleranciou opozičných názorov, politickým zastrašovaním a protiústavnými, nedemokratickými praktikami. Reakcie premiéra nezodpovedali tomu, že by vláda nejakým spôsobom plánovala zobrať demarše na vedomie. Premiér sa údajne voči predstaviteľom EÚ správal podráždene, počas krátkeho stretnutia urazil veľvyslanca z Talianska a demarš si dokonca odmietol prevziať osobne – európski diplomati ho museli nechať na gauči v prijímacom salóne Úradu vlády SR. Keď však o demaršoch hovoril slovenskej verejnosti, zaujal úplne opačný postoj. Podľa neho demarše boli skôr obyčajným komuniké, a stanovisko EÚ by nemalo byť vnímané ako negatívne. Na záver dodal, že demarš nebol adresovaný len jemu, ale aj prezidentovi SR. Na jednom z mítingov HZDS premiér v reakcii na obavy, či Slovensko bude súčasťou prvej vlny rozšírenia NATO povedal, že určite áno, lebo ho potrebujú kvôli dobrej strategickej geopolitickej polohe. Tejto predstavy sa držal dlho aj napriek tomu, že predstavitelia NATO ju niekoľkokrát vyvrátili. Zároveň zopakoval, že demarš od EÚ v skutočnosti nebol demaršom, len komuniké. Premiérove tvrdenia, že SR je stále na západe vnímaná pozitívne, a že NATO ani EÚ nemajú pochybnosti o spôsobe vedenia štátu Mečiarovou vládou boli v priamom rozpore s množstvom predošlých vyjadrení. Napríklad s tými, že negatívne hodnotenie premiéra v zahraničí je spôsobené tým, že jeho cieľom je dosiahnuť rovnoprávne vzťahy medzi štátmi, a nie podriadenie Slovenska USA či

⁶⁸ „Study on NATO enlargement”, NATO, vydané 3. septembra 1995, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm (stiahnuté 17. Februára 2021).

EÚ. Týmto výrokom, aj keď z veľkej časti nepravdivým, premiér priznal, že vláda a politická situácia na Slovensku je Západom vskutku vnímaná negatívne.

Európsky parlament vydal v novembri rezolúciu, v ktorej varoval slovenskú vládu pred zastavením programov pomoci od EÚ, pokiaľ bude pokračovať vo vedení politiky, ktorá nerešpektuje opozičný hlas, demokraciu a ľudské práva. Na rozdiel od demaršov, v tomto prípade sa premiér nesnažil zakryť skutočný význam rezolúcie a prezentovať ju ako čosi pozitívne. To však neznamená, že jeho reakcie boli nápomocné k zlepšeniu poškodeného obrazu Slovenska v zahraničí. Namiesto pripustenia chyby či snahy o diplomatický dialóg, Mečiar obvinil EP zo zasahovania do vnútorného vývoja krajiny a snahy zdiskreditovať legitímnu vládu. Napriek tomu premiér stále verejne prezentoval, že chce, aby SR vstúpila do EÚ. Dodal ale, že chce vstúpiť na nohách, nie na kolenách. Na konferencii v Berlíne premiér otvorene kritizoval EÚ za ich pripomienky k stavu demokracie na Slovensku a prirovnal ich k rokom 1938, 1939 a 1968, kedy tiež prebehlo „rozhodovanie o nás bez nás“.

5.3 Podemaršové obdobie

Po demaršoch od EÚ a Spojených štátov bolo zrejmé, že Slovensko nebude patriť medzi štáty prvej vlny rozširovania NATO. Aj napriek tomu však vláda, vrátane premiéra, zo začiatku odmietala verejne pripustiť možnosť, že Slovensko z prijímacieho procesu vypadlo. Navzdory tomu konečným dôsledkom tohto obdobia bolo vyradenie SR z integračného procesu.

Verejné vyhlásenia premiéra týkajúce sa rozširovania NATO v tomto období možno rozdeliť do štyroch skupín na základe ich obsahu: 1. tvrdenia, že Slovensko sa do NATO určite dostane, 2. tvrdenia, že sa Slovensko do NATO nedostane a je to vina mocností, 3. tvrdenia, že sa tam Slovensko nedostane a je to vina opozície a občanov a 4. spochybňovanie potreby Slovenska vstúpiť do aliancie. Z tohto vyplýva, že premiérove vyjadrenia k vstupu do NATO si v mnohých prípadoch odporovali. Výber kategórie výrokov, zrejme závisel od toho, ku ktorej skupine poslucháčov práve hovoril (pozn. autora).

Podľa Mečiarových slov na mítingu HZDS v januári 1996 sa nebolo čoho báť - Slovensko má dostatok času vyriešiť si svoje vnútorné problémy a má dostatočne dobrý dynamický rozvoj, aby bolo do NATO prijaté. Krátko na to, po rozhovore s ruským veľvyslancom Sergejom Jastržembskijm, už Mečiar zdôrazňoval, že vstup do NATO nie sú preteky a SR nemusí byť

nutne prvá. Premiér si pravdepodobne začal uvedomovať, že šance SR na vstup do NATO sa znižujú, vo väčšine verejných prehlásení sa však stále držal pôvodnej verzie - Slovensko sa do NATO určite dostane, a jeho vláda robí všetko preto, aby sa tak stalo v prvej vlne. Začiatkom roku 1996 sa objavili aj prvé zmienky o referende. Na republikovom sneme HZDS premiér okrem kritiky západných štátov spomenul aj to, že o NATO budú rozhodovať občania. Po prvý krát Mečiar priznal, že Slovensko nemusí byť súčasťou prvej vlny v rozhlasovom interview v apríli 1996. Odôvodnil to tým, že rozhodovanie záleží od dohody veľmocí, teda Ruska a USA, ktoré zároveň kritizoval za to, že podľa neho nadržávajú iným krajinám Strednej Európy a jednájú nekorektne. Okrem veľmocí sa kritike nevyhli ani samotní Slováci. Tí podľa neho škodia obrazu SR na západe tým, že označujú svoje osobné prehry za politický problém Slovenska. Do okruhu skupín, ktoré sú podľa Mečiara zodpovedné za neúspech slovenskej integrácie pribudla k opozícii a veľmociam tretia skupina - občania. Keď generálny tajomník NATO Javier Solana navštívil Slovensko, niekoľkokrát varoval členov vlády, že aliancia bude situáciu na Slovensku pozorne sledovať a vyzval ich k dialógu o vstupe do NATO v parlamente. Varovné vety Solanu však premiér pri vyjadreniach k verejnosti zamlčal - podľa neho samotná návšteva znamená, že Slovensko nezaostáva a do NATO sa dostane.

Vo svojom príhovore v Rade Európy premiér deklaroval, že SR vykonáva podstatné kroky pre integráciu a to vrátane demokratizácie štátu. V tom istom období sa na Slovensku čoraz viac diskutovalo o referende o vstupe do NATO. Premiér zároveň začal verejne spomínať aj inú alternatívu ako Alianciu. Síce sa ani raz nevyjadril proti slovenskej integrácii do severoatlantických štruktúr, no v jeho slovníku sa čoraz viac objavovali slovné spojenia, ktoré spochybňovali vstup do NATO ako správnu možnosť. Naproti tomu predstavitelia ďalších strán vládnej koalície sa proti NATO vyjadrovali dlhodobo a čoraz viac podporovali myšlienku neutrality SR. Mečiar sa nikdy verejne neohradil proti prezentovaným názorom koalície, ktoré boli v rozpore nielen s programovým vyhlásením vlády, ale aj s volebným programom každej jednej koalície strany. Verejná mienka bola ovplyvňovaná inými členmi koalície pre prípad, že by sa SR do NATO nedostala. Samotný premiér si však zachoval tvár, keďže proti NATO verejne nevystupoval.

Svoje tvrdenie, že Slovensko sa do NATO nedostane kvôli svetovým mocnostiam Mečiar neprezentoval len slovenskej verejnosti, ale aj Madeleine Albrightovej pri jej návšteve Slovenska v júli 1996, kedy ju pri osobnom stretnutí obvinil z uzatvorenia dohody s Ruskom ohľadom

rozšírenia NATO. Albrightová akúkoľvek dohodu poprela. Premiér ju z dohody s Ruskom obvinil opäť v roku 1997. Americká strana toto tvrdenie znova rázne poprela, tento krát podporená aj ruským premiérom, ktorý označil výrok za nepravdivý počas jeho návštevy Bratislavy. Týmto klamstvom Mečiar jednak zahanbil Slovensko pred svetom a zároveň Slovákom ukázal, že je nedôveryhodný v tak zásadných otázkach, ako je národná bezpečnosť.

Z neobjektívnosti bol obvinený aj Kongres USA po tom, ako schválil dohodu finančnej pomoci pre všetky krajiny V4 okrem Slovenska. Vynechanie SR z finančnej podpory od Spojených štátov bol politickým upozornením pre Slovensko. Mečiar povedal, že v prípade ak sa Slovensko nedostane do prvej vlny, určite bude v nasledujúcej. V Mečiarových vyjadreniach k NATO sa začali častejšie objavovať konštatovania, že je jedno, či sa do NATO dostaneme o pol roka alebo neskôr. K tomu sa pridala stále aktuálnejšia téma referenda o vstupe do NATO a premiér opakoval, že bude na občanoch SR si zvoliť, či do NATO vôbec chcú vstúpiť. So zhoršujúcimi sa šancami Slovenska si premiér s pomocou koalície čoraz intenzívnejšie budoval poistku vo forme referenda o vstupe.

Na začiatku roku 1997 bola už referendumová kampaň rozbehnutá. Otázky boli schválené vo februári a premiér zdôrazňoval, že vláda urobí všetko pre zjednotenie krajiny a pre to, aby výsledok referenda dopadol pozitívne voči slovenskej integrácii do NATO. Samotná kampaň však bola v rozpore s týmito vyjadreniami. Namiesto snahy presvedčiť verejnosť o benefítoch vstupe do aliancie, sa kampaň zmenila na diskusiu o výhodách a nevýhodách členstva v NATO. Dokonca aj samotné odporúčanie parlamentu pre hlasovanie za vstup do aliancie muselo byť navrhnuté opozičným poslancom. Premiér ani zástupcovia nielenže takéto odporúčanie nikdy nevydali, predstavitelia SNS a ZRS vyslovene vyzývali ľudí hlasovať za druhú možnosť. Samotný Mečiar tieto ich vyjadrenia nikdy nespochybnil a ani sa ich nesnažil vyvrátiť. Hnutie HZDS síce na jednom zo svojich mítingov odporučilo v prvej referendumovej otázke hlasovať áno, k ostatným sa však nevyjadriло. Odporúčanie však neodznelo z úst predsedu, ľudí vyzvala podpredsedníčka hnutia Oľga Keltošová.

Z vyjadrení vládnej koalície a ich prístupu k referendu vyplýva, že ani jedna z vládnych strán sa nechystala dodržať vládny program schválený v roku 1995. Kampaň proti NATO ZRS a SNS, nečinnosť HZDS a nakoniec zmarenie referenda – tým koalícia iba potvrdila západným štruktúram, že slovenská vláda nemá vážny záujem vstúpiť do NATO. Je možné argumentovať tým, že už v dobe referenda bolo jasné, že SR sa do NATO v prvej vlne rozširovania nedostane.

To však nevysvetľuje protiústavné kroky vlády (zmarenie referenda) a ani nedostatočnú kampaň za vstup do NATO pred referendom. Jeden z hlavných argumentov premiéra pred verejnosťou koniec koncov bolo, že vstup do NATO nie sú preteky a nevadí, ak SR vstúpi neskôr ako ostatné štáty V4. Keby počítal s tým, že Slovensko sa do aliancie dostane len o pár rokov neskôr, nespravil by všetko preto, aby výsledok referenda bol v prospech NATO? (pozn. autora).

Vo svojom poslednom televíznom vystúpení po voľbách 1998 Mečiar uviedol „...my sme neboli nikdy protiintegrační, my sme boli protidominační”.⁶⁹ To podľa jeho vysvetlenia znamenalo, že v strane nechceli, aby v SR dominoval záujem iného štátu nad tými slovenskými. Neskôr v tom istom rozhovore obvinil Spojené štáty, že financovali a školili členov víťazných strán volieb v roku 1998. Mečiar v rozhovore povedal: „Slovensko som nedržal izolované. Držal som ho slobodné. Držal som ho zvrchované.” Občanom povedal, že boli jediní slobodní v Európe. Spomenul aj delenie sveta do nových mocenských blokov a sfér vplyvu a tvrdil, že jeho osoba mocnostiam zavádzala, lebo sa snažil presadiť neutrálne Slovensko.⁷⁰

V podmaršovom období Mečiar svojimi výrokmi stále viac útočil na Spojené štáty a EÚ v snahe zachovať si pred voličmi tvár premiéra, ktorý urobil všetko pre to, aby svoje programové vyhlásenie dodržal. Zároveň však pred referendom nechal voľnú ruku svojim koalíčným partnerom a straníckym kolegom pri kampani proti NATO a sám nikdy Slovákov nevyzval, aby hlasovali za vstup do NATO. Z vyššie spomínaných vyjadrení a krokov, ktoré podnikal v tomto období je badateľné, že si plne uvedomoval, že prvá vlna rozšírenia NATO sa už SR netýka, a preto sa snažil obrátiť to vo svoj prospech a verejnosť od podpory vstupu do aliancie odradiť.

5.4 Slovensko ako most medzi západom a východom - myšlienka neutrality SR počas rokov 1994 - 1998

Aj napriek jasne stanovenému cieľu vlády dostať SR do NATO v prvej vlne, sa počas celých štyroch rokov objavovali výroky o možnej neutralite Slovenska. Pre posledné dva roky vládnutia bolo charakteristické intenzívnejšie zblížovanie s Ruskom sprevádzané hlasnejšími výrokmi koalíčných predstaviteľov proti NATO a v prospech RF.

⁶⁹Dovina, „Mečiarova rozlúčka - posledné televízne vystúpenie vo funkcii premiéra (1998)” YouTube, 22.12.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=bY4D1Y5Rjn8>, 26:15 - 29:03 (stiahnuté 6. januára 2021).

⁷⁰Dovina, „Mečiarova rozlúčka - posledné televízne vystúpenie vo funkcii premiéra (1998)” YouTube, 22.12.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=bY4D1Y5Rjn8>, 26:15 - 29:03 (stiahnuté 6. januára 2021).

Vládni predstavitelia v kontexte neutrality prirovnávali Slovensko k Rakúsku, Fínsku či Švédsku, teda štátom ktoré si dlhodobo zachovávali neutrálny postoj voči západným štruktúram. Vďaka pádu železnej opony sa však v Európe výrazne zmenili podmienky pre vytváranie medzinárodných väzieb. To spôsobilo, že aj dlho neutrálne štáty sa postupne začali čoraz viac integrovať do európskych a transatlantických procesov a štruktúr.⁷¹ Okrem toho, aj keď všetky tri vyššie spomenuté štáty neboli členmi NATO, boli zaviazané koordinovať s Alianciou bezpečnostnú a zahraničnú politiku na základe ich podpisu Maastrichtskej zmluvy v roku 1992. Po rozpade Sovietskeho bloku neutralita strácala význam – už neexistovali dve strany, ktoré by medzi sebou súperili. Pre Slovensko teda pozícia „mostu medzi západom a východom“ strategicky nedávala zmysel. Dôležité boli aj iné faktory – odlišná ekonomická situácia, bezpečnostné postavenie či absentujúca tradícia štátnosti Slovenska.⁷²

Diskusia o neutralite SR síce vyslovene nezhoršila šance SR dostať sa do NATO, určite však nenapomohla budovaniu vzťahov so západom. Asi najznámejší je Mečiarov výrok „Ak nás nebudú chcieť na Západe, obrátíme sa na Východ“. Touto, dnes už zľudovenou vetou, premiér národu a svetu oznámil, že v prípade neúspechu integrácie do NATO a EÚ bude Slovensko preferovať orientáciu na Ukrajinu, Bielorusko a najmä Rusko. Vzhľadom k tomu, že neúspech integračného procesu SR bol spôsobený práve Mečiarom a jeho vládou, je otázne, nakoľko vôbec premiér chcel spolupracovať so západom (pozn. autorky). Mečiar sa niekoľkokrát vyjadril, že na vyslovenie tohto výroku si nespomína, a to aj pred najvyššími predstaviteľmi EÚ a NATO. Napriek tomu je možné badať rozdiely v premiérových vyjadreniach o zahraničnej orientácii Slovenska nielen počas jeho tretej vlády, ale aj predtým. Ako príklad môžeme uviesť jeho vyjadrenie v roku 1991, kedy v Martine oznámil, že na jeho ceste do ZSSR viedol tajné rokovania so sovietskymi generálmi o pokračovaní vo výrobe zbraní, ktoré predtým závod v Martine produkoval. Informácie o tajnom stretnutí s predstaviteľmi Sovietskeho zväzu znepokojili československú verejnosť. Keď sa na to novinári Mečiara pýtali, svoje tvrdenie

⁷¹ Alexander Duleba, Pavol Lukáč a Miroslav Wlachovský, *Foreign Policy of the Slovak republic: Starting points, present situation and prospects* (Bratislava: Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, 1998), 11- 14, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/vifaost/a99-00966.pdf> (stiahnuté 6. januára 2021).

⁷² Daniel Šmihula, „Postoje slovenskej verejnosti a politických elít k zahraničnej politike a k európskej integrácii“, *Mezinárodní vztahy* 34, č.4 (1999): 34 - 43, <https://mv.iir.cz/article/view/1232> (stiahnuté 22. februára 2021).

poprel, a tvrdil, že žiadne tajné stretnutie sa v Moskve neodohralo. Táto kauza je jedným z mnohých dôkazov Mečiarových klamstiev a rozporuplných, nekonzistentných tvrdení.⁷³

Zatiaľ čo programové vyhlásenie vlády jasne hovorí o spolupráci so západnými štruktúrami, na mítingu HZDS, necelý mesiac po schválení vyhlásenia, sa Mečiar pred svojimi voličmi vyjadril, že Slovensko zo sféry záujmov nevynecháva ani Ruskú federáciu.⁷⁴

Popri postupnom klesaní šancí SR dostať sa do NATO, sa Slovensko čoraz viac približovalo Rusku. Mečiar sa snažil udržiavať dobré vzťahy s RF už pred začiatkom svojej tretej vlády v roku 1994. Jeho prvá návšteva po rozpade ČSFR viedla práve do Moskvy. Zbližovanie s Ruskom bolo odôvodnené budovaním ekonomických vzťahov – dobrý ekonomický vývoj krajiny mal pomôcť SR počas výberu budúcich členských krajín NATO. Slovenská vláda mala v pláne z Bratislavy vytvoriť hlavné centrum obchodu medzi Západom a Východom. To sa malo udiť vďaka úzkej spolupráci Slovenska a Ruska pri exporte plynu do zvyšku Európy. Eventuálne mala byť založená Slovensko-Ruská spoločnosť pre koordináciu exportu plynu a aj spoločná banka. Táto agenda bola hlavným dôvodom množstva bilaterálnych jednaní medzi SR a Ruskom na začiatku Mečiarovej tretej vlády. Nakoniec však ekonomická spolupráca s Ruskom bola pre Slovensko stratová. Postupom času import z Ruska výrazne prevyšoval export a obchodný vzťah sa stal pre Slovensko nevýhodný. SR naopak vyvážala až 80% svojich surovín a tovaru do krajín EÚ a do ČR. Aj napriek tomu Mečiar na konferencii v Piešťanoch v roku 1996 oznámil, že slovenská vláda začala rokovať o vytvorení zóny voľného obchodu medzi SR a Ruskom. Moskva zároveň trvala na tom, že dohoda o liberalizácii obchodu medzi SR a Ruskom nebude podmienená treťou stranou. To postavilo Slovensko do komplikovanej situácie, pretože pristúpenie na túto požiadavku by znamenalo porušenie Dohody o pridružení s EÚ, pravidiel členstva v CEFTA a WTO a dohody o colnej únii podpísanej s ČR. Tieto zmluvy zaväzovali SR informovať spomínané inštitúcie v prípade akejkoľvek liberalizácie obchodu s treťou stranou, v tomto prípade Ruskom. Úzka ekonomická spolupráca s Ruskom sa ukázala ako chybný krok. Negatívny dopad mala aj na politické postavenie Slovenska. Podľa politológa Jána Duleckého bolo Slovensko v roku 1996 viac závislé na Rusku než pred rokom 1989.⁷⁵

⁷³Leško, *Mečiar a mečiarizmus*, 175.

⁷⁴ Slovensko 1993, „Míting HZDS, reportáž 01.02.1995“ YouTube, 23.9.2017, <https://www.youtube.com/watch?v=Pg0hMr9RAz8>, (stiahnuté 6. Januára 2021).

⁷⁵ Alexander Duleba, „Slovakia's relations with Russia“, *Studia Politicae Universitatis Silesiensis*, č. 1 (2002): 325 - 340.

Mečiarov postoj voči rozširovaniu NATO už od prvých mesiacov jeho tretej vlády z veľkej časti obhajoval ruské záujmy, za čo bol pochválený aj ruským veľvyslancom Jastržemskijm na Slovensku. Ten vyjadril premiérovi veľkú vďaku za chápanie ruských obáv z rozširovania NATO. Zatiaľ čo z Mečiarových vyjadrení vyplývalo skôr, že chce bezpečnostnú štruktúru pre všetkých, vrátane Ruska, ruský minister zahraničných vecí sa na svojej návšteve Slovenska vyjadril vyslovene proti rozširovaniu NATO. Premiér napriek tomu čoraz viac zintenzívňoval vzťahy SR a RF, samozrejme za veľkej podpory koalíčných partnerov. Tí, na rozdiel od Mečiara, podporovali neutralitu SR a zblížovanie s Ruskom dlhodobejšie a intenzívnejšie. Ako príklad možno uviesť výrok od Jána Slotu (SNS) že „SR by nemala vstupovať do žiadnych vojenských blokov, mala by si zachovať svoju neutralitu”, či jeho zhodnotenie referenda v júni 1997: „SNS vždy chápala a chápe snahy o vstup do NATO ako neprijateľný hazard s osudom národa a štátu.”⁷⁶ Podobný postoj mali aj predstavitelia druhej koalíčnej strany, napríklad podpredseda NR SR Lupták (ZRS), podľa ktorého „myšlienka neutrality Slovenska nezapadla prachom”. Od tohto výroku sa Mečiar v rozhovore so zahraničnými novinármi dištancoval. Sám však nahlas uvažoval o novom bezpečnostnom projekte Európy, ktorý by bol paralelný s NATO a skonštatoval, či si SR vôbec rýchlym vstupom do aliancie pomôže. Na svojich mítingoch síce priamo k tejto alternatíve nevyzýval, avšak ani nepovedal, že on a jeho strana sú za vstup do NATO. Naproti tomu častejšie hovoril o „inej alternatíve”. Keď sa poslanec KDH Ján Čarnogurský vyjadril, že SR by mala byť zdržanlivá čo sa týka uchádzania sa o členstvo v NATO, Mečiar namiesto kritiky jeho postoja povedal: „je to možno prvá vec, s ktorou s ním môžem od roku 1991 súhlasiť”, a to bola, vzhľadom k vzťahu premiéra a opozície, skutočne výnimočná situácia.

Západní partneri niekoľkokrát upozornili Slovensko na to, že vyjadrenia vládnych predstaviteľov, včítane premiéra, v mnohých prípadoch vyznievajú skôr za neutralitu Slovenska ako za vstup do NATO. Zástupcovia ministerstva zahraničných vecí sa snažili tieto napomenutia vyvrátiť a naďalej sa držať oficiálne deklarovanej línie zahraničnej politiky. Je však dôležité podotknúť, že pochvaly Mečiarovej vlády zaznievali omnoho viac z Východu ako od NATO či EÚ.

V relácii STV1 Ako ďalej, pán premiér? sa pri svojom poslednom výstupe v roku 1998 Mečiar vyjadril, že prehrou HZDS vo voľbách končí tzv. Slovenská cesta. Slovenská cesta bola podľa

⁷⁶ Ibid., 325 - 340.

Mečiarova cesta rozvoja, ktorá mala viesť SR do NATO a EÚ, v realite však Slovensko viedla presne naopak.⁷⁷ Myšlienka neutrálneho Slovenska a zblížovanie s Ruskom je charakteristické pre celé obdobie tretej Mečiarovej vlády, najhlasnejšie však bola prezentovaná počas podemarského obdobia. To bolo spôsobené pravdepodobne tým, že si Mečiar čoraz viac uvedomoval, že jeho spôsob vedenia štátu je nezlučiteľný s podporou Západu a teda aj s prijatím Slovenska do NATO.

6. Názory odbornej verejnosti na Mečiarov postoj voči NATO

Čo sa týka zahraničnej politiky, ktorú viedla tretia Mečiarova vláda, spracované odborné publikácie sa zhodujú na tom, že bola protichodná a Mečiar si nedokázal udržať jednotný kurz pri zahraničnopolitickom smerovaní Slovenska.

Podľa Alexandra Dulebu čakali Slovensko po vzniku tri základné zahraničnopolitické výzvy: dosiahnutie medzinárodného uznania SR, inštitucionálne zabezpečenie zahraničnej politiky a sformulovanie programu zahraničnej politiky a jeho realizácia. Počas troch Mečiarových vlád sa Slovensku podarilo úspešne splniť iba prvú výzvu. Čo sa posledného bodu týka, Mečiarova vláda síce dokázala sformulovať program zahraničnej politiky, k jeho realizácii už však nedošlo. Podľa Dulebu všetky Mečiarove vlády „veľa pozitívneho pri napĺňaní strategických cieľov slovenskej zahraničnej politiky nedosiahli“ a výsledky „nielenže nezodpovedali stanoveným prioritám, ale boli s nimi v priamom rozpore“.⁷⁸

Duleba vo svojich článkoch označuje za najväčší defekt slovenskej zahraničnej politiky v rokoch 1994 - 1998 nedostatočné inštitucionálne zabezpečenie ministerstva zahraničných vecí. Tým pádom MZV nebolo schopné stať sa centrom realizácie slovenskej zahraničnej politiky tak, ako bolo uvedené v programovom vyhlásení vlády. Podľa Dulebu bolo MZV využívané domácimi aktérmi, lobbistickými skupinami blízky vláde, na presadzovanie vlastných hospodárskych cieľov v zahraničí. To uvádza ako jednu z hlavných príčin nepredvídateľnosti a nejednotnosti zahraničnej politiky počas tretej Mečiarovej vlády.⁷⁹ Avšak podľa Pavla

⁷⁷ Dovina, „Mečiarova rozlúčka - posledné televízne vystúpenie vo funkcii premiéra (1998)“ YouTube, 22.12.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=bY4D1Y5Rjn8>, 26:15 - 29:03 (stiahnuté 6. januára 2021).

⁷⁸ Alexander Duleba, „Slovenská zahraničná politika - bilancia šiestich rokov a perspektívy zmeny“, *Mezinárodní vztahy I*, č.34 (1999): 36, <https://mv.iir.cz/article/view/1188> (stiahnuté 20. februára 2021)..

⁷⁹ *Ibid.*, 38.

Hamžíka⁸⁰ MZV pracovalo celý čas v zmysle priorít programového vyhlásenia a robilo potrebné kroky, aby sa Slovensko do NATO dostalo.⁸¹ Vzhľadom k tomu, že hlavným problémom pre zahraničie boli nedemokratické praktiky vlády, snaha samotného ministerstva nemohla stačiť na zaradenie Slovenska do prvej vlny rozširovania (pozn. autorky). Kritika inštitucionálneho zabezpečenia zahraničnej politiky SR počas Mečiarovej tretej vlády sa objavuje v publikáciách mnohých odborníkov.⁸² Lahostajnosť premiéra k vedeniu zahraničnej politiky ukazuje, že vstup do NATO a integrácia Slovenska na Západ nepatrili medzi jeho priority tak, ako je uvedené v programovom vyhlásení vlády.

Ako hlavný bod zlomu, čo sa Mečiarovej zahraničnej orientácie týka, je považované prijatie demaršov od EÚ a Spojených štátov. Po príchode demaršov sa Mečiar definitívne obrátil na východ, čo možno vypožorovať aj z jeho vyjadrení uvedených v 4. kapitole.⁸³ Príklon k Rusku však môžeme zaznamenávať už pred rokom 1994, je teda otázne, nakoľko snahy o zblíženie s Ruskom vyvolali samotné demarše a na koľko sa Mečiar snažil manévrovať medzi Ruskom a NATO už pred nimi.

Marián Leško označil za jeden z dôležitých ukazovateľov mečiarizmu lži. Tie rozdelil do štyroch skupín: lži z úprimnosti, lži operatívne, lži z dvojjazyčnosti a lži reinterpretačné. Medzi lži z úprimnosti zaraďuje výroky kedy Mečiar klamal, aby vyvrátil svoje predošlé tvrdenie, s ktorým bol v tej chvíli konfrontovaný. Do tejto skupiny môžeme zaradiť napríklad jeho tvrdenia o stretnutí so Sovietskymi generálmi v Martine. Ako operatívne lži uvádza tie, ktoré Mečiar použil z momentálneho popudu pre dosiahnutie okamžitej politickej výhody. Klamstvá z dvojjazyčnosti podľa Leška Mečiar používal podľa aktuálnej potreby a toho, ku komu hovoril. Ako reinterpretačné lži označuje Leško tie, ktoré vyhovujú Mečiarovým okamžitým politickým potrebám. Mečiar svoje postoje vyjadroval vždy veľmi rozhodne. No v prípade, že to považoval za potrebné, dokázal rovnako rozhodne presvedčať ľudí o pravom opaku svojho pôvodného tvrdenia.⁸⁴ Mečiarove vyjadrenia k integrácii Slovenska do NATO možno nájsť v každej z týchto

⁸⁰ Minister zahraničných vecí 1996 - 1997

⁸¹ Odpoveď Pavla Hamžíka v zaslanom dotazníku

⁸² Pri písaní práce boli použité zdroje venujúce sa tejto problematike od Alexandra Dulebu, ale aj Pavla Orálka, Miroslava Wlachovského a Pavla Lukáča

⁸³ Alexander Duleba, „Slovenská zahraničná politika - bilancia šiestich rokov a perspektívy zmeny“, *Mezinárodní vztahy I*, č.34 (1999): 40, <https://mv.iir.cz/article/view/1188> (stiahnuté 20. Februára 2021).

⁸⁴ Leško, *Mečiar a mečiarizmus*, 171 - 185.

skupín, najčastejšie by sme ich ale vedeli zaradiť do posledných dvoch. Ako príklad dvojazyčnej lži možno uviesť spomínanú kritiku Moravčíkovej vlády, kedy Mečiar tvrdil, že je riadená americkými inštitúciami. Tým sa mu podarilo diskreditovať Jozefa Moravčíka a iných politických konkurentov pred očami jeho nacionálnejšie založených voličov. Zároveň sa však držal oficiálnej línie prointegračnej zahraničnej politiky, vďaka čomu nestratil voličov, ktorí zmýšľali prozápadne.

Podľa Hamžíka Mečiar nikdy nevidel reálnu možnosť v neutralite Slovenska či v spolupráci s Ruskom. Bolo to podľa neho Mečiarove vnútropolitické východisko zo zahraničnopolitického neúspechu.⁸⁵ Faktom však je, že SR mala nadštandardné ekonomické vzťahy s Ruskom už pred zaslaním demaršov. Aj Mečiarov výrok „Ak nás nebudú chcieť na Západe, obrátime sa na Východ“ naznačuje, že užšia spolupráca s Ruskom mohla byť zvažovaná už od začiatku. Možno teda predpokladať, že sa Mečiar a jeho vláda naozaj snažili o vytvorenie mostu medzi Západom a Východom, a po príchode demaršov, kedy začalo byť evidentné, že sa Slovensko do NATO nedostane, sa začali viac obracať na Moskvu, ktorá vyjadrila podporu jeho režimu.⁸⁶

⁸⁵ Odpoveď Pavla Hamžíka v zaslanom dotazníku

⁸⁶ Alexander Duleba, „Slovakia's relations with Russia“, *Studia Politicae Universitatis Silesiensis*, č. 1 (2002): 340.

7. Záver

Po svojom vzniku v roku 1993 malo Slovensko vysoké šance byť súčasťou prvej vlny rozšírenia NATO spolu s ostatnými krajinami V4. Aj napriek absentujúcej štátnej tradícii sa Slovensku podarilo dosiahnuť medzinárodné uznanie a stanoviť si zahraničnopolitické ciele. K pozitívnemu vnímaniu Slovenska zahraničím napomohlo mierumilovné rozdelenie ČSFR aj fakt, že sa Slovensko hneď po vzniku prihlásilo k západným štruktúram a stanovilo si ako cieľ integráciu do NATO a EÚ. Spolu s ostatnými krajinami V4 sa krátko po svojom vzniku stalo členom OSN a Rady Európy. Aj napriek vysokým šanciam a dobrému medzinárodnému postaveniu sa behom štyroch rokov SR dostala do medzinárodnej izolácie a na Madridskom summite do NATO pozvaná nebola. Diskreditácia Slovenska v očiach medzinárodných partnerov bola dôsledkom nepriaznivej vnútro politickej situácie spôsobenej Vladimírom Mečiarom a jeho vládou.

Obdobie Mečiarovej tretej vlády (1994 - 1998) bolo kľúčové pre úspešnú integráciu Slovenska do západných štruktúr. Mečiar vo svojom programovom vyhlásení deklaroval vstup do NATO ako prioritu slovenskej bezpečnostnej a zahraničnej politiky. Hypotéza práce bola nasledovná: oficiálne stanoviská Vladimíra Mečiara k vstupu Slovenska do NATO sa líšili od jeho reálnych krokov. V skutočnosti nemyslel svoje programové vyhlásenie vážne a Slovensko do NATO nikdy dostať nechcel.

Prvá časť hypotézy, teda to, že sa Mečiarove vyjadrenia odlišovali od jeho skutkov, bola potvrdená. Priamo to dokazujú konkrétne tretia a štvrtá kapitola práce. V tretej kapitole sú popísané základné problémy slovenskej zahraničnej politiky v rokoch 1994 - 1998, z ktorých vyplýva, že aj napriek deklarácii o prioritizácii integrácie SR do NATO nebola budovaniu zahraničnej politiky SR venovaná od vlády dostatočná pozornosť. Hypotézu potvrdzuje aj samotné vyhlásenie referenda ešte pred pozvaním SR do NATO a následná kampaň proti vstupu do aliancie vedená vládnymi predstaviteľmi. Mečiar ignoroval varovania zo zahraničia a odmietol vyhovieť požiadavkám o rešpektovanie demokratických zásad štátu. Jeho neochota robiť akékoľvek potrebné ústupky na úkor svojej moci je v priamom rozpore s oficiálnymi vyjadreniami, v ktorých tvrdil, že urobí všetko preto, aby SR do NATO dostal. To sa potvrdzuje aj v štvrtej kapitole, kde sú popísané jeho rozporuplné reakcie na demarše zo zahraničia a následná zmena rétoriky z pro-západnej na viac pro-neutrálno/východnú.

Druhá časť hypotézy znela: Vladimír Mečiar v skutočnosti svoje programové vyhlásenie nemyslel vážne a Slovensko do NATO nikdy dostať nechcel. Po analýze Mečiarových vyjadrení k danej téme som dospela k záveru, že sa síce Mečiar v niektorých prípadoch vyjadroval proti NATO a Spojeným štátom už pred zaslaním demaršov, väčšinou išlo o použitie lži pre získanie momentálnej politickej výhody. Tento záver bol vyvodený na základe analýzy odborných publikácií venujúcich sa danej problematike. Druhá časť hypotézy teda potvrdená nebola, keďže nemožno s určitosťou tvrdiť, aký bol Mečiarov skutočný postoj voči NATO pred demaršmi. Naopak, väčšina odborníkov sa zhoduje, že obrat nastal až po zaslaní demaršov. Vtedy sa Mečiar rozhodol namiesto plnenia programového vyhlásenia pokračovať v koncentrovaní moci do svojich rúk, a keďže si bol vedomý, že sa kvôli tomu SR do NATO nedostane, zmenil aj svoj postoj ohľadom zahraničnej politiky SR.

8. Summary

After the creation of an independent Slovak republic in 1993, Slovakia had high chances to be included in the first NATO enlargement along with Poland, Hungary and Czech Republic. Even with absence of the tradition of statehood Slovakia managed to get international recognition and to set objectives in foreign relations. The positive perception of Slovakia was caused by two main factors. First was a peaceful division of Czechoslovakia. Second was the fact that immediately after its formation, Slovak republic declared a mission to enter Transatlantic and European political structures. Slovakia became a member of the United Nations and Council of Europe short after its formation along with other V4 countries. Despite its good international position, in less than four years of Mečiar's government Slovakia became completely isolated from the West and was excluded from the first NATO enlargement. Slovakia became discredited in the eyes of its western partners mainly because of the unfavourable internal political situation caused by Mečiar's government.

The period of Mečiar's third government (1994 – 1998) was essential for successful integration of Slovakia in NATO and EU. Mečiar declared integration in NATO as a priority in Slovakia's foreign and security policy, yet his actions did not correspond with his declarations. The hypothesis of the thesis was: official declarations of Vladimír Mečiar about Slovakia and NATO did not correspond with his real actions, and that in reality he didn't want to get Slovakia in NATO at all.

The first part of the hypothesis, that his declarations about NATO differed from his actions, was confirmed. Third and fourth chapters of the thesis prove it directly. The third chapter describes main problems of Slovakian foreign policy in a determined period, which implies that despite his declarations, Mečiar did not pay enough attention to the Ministry of foreign affairs. Hypothesis is also confirmed by the fact that Mečiar has decided to call a referendum about Slovakia's integration in NATO before Slovakia was even invited and the campaign against NATO led by government officials. Mečiar has been ignoring the warning from western states and he refused to meet the demands to respect democratic principles of the country. His unwillingness to make any necessary concessions at the expense of his own power is in direct contradiction with his official statements and declarations. That is also confirmed in the fourth chapter, which describes

his contradictory reactions on démarches from abroad and following the change of his declarations from pro-west orientation to neutral or even pro-Russian.

The second part of the hypothesis assumed that in reality Mečiar did not mean to get Slovakia in NATO at all. After analysis of Mečiar's statements I deduced, that despite the fact that Mečiar had negative comments about NATO even before the démarches, it was mostly to gain quick political advantage, not because he planned to exclude Slovakia from the enlargement process. This was deduced from the analysis of relevant literature discussing this topic. Therefore, the second part of the hypothesis was not confirmed, because we cannot tell what was Mečiar's real opinion about NATO before démarches. On the contrary, most experts agree that the turn did not happen until Slovakia received démarches. During that period Mečiar decided to keep on concentrating the power instead of implementing his promises and declarations. Because he knew that it's impossible for Slovakia to enter NATO and him keeping the power, he decided to change his opinion about foreign orientation of Slovak republic.

9. Zoznam skratiek

VPN – Verejnost' proti násiliu

HZDS – Hnutie za demokratické Slovensko

KDH – Kresťanskodemokratické hnutie

SDE – Strana demokratickej ľavice

ZRS – Združenie robotníkov Slovenska

NR SR – Národná rada Slovenskej republiky

DÚ – Demokratická únia

SIS – Slovenská informačná služba

OKO – Osobitý kontrolný orgán

MZV – Ministerstvo zahraničných vecí

ÚMV UK – Ústav medzinárodných vzťahov Univerzity Komenského

TA SR – Tlačová agentúra Slovenskej republiky

EP – Európsky parlament

10. Použitá literatúra

10.1 Primárne zdroje

1. Digitálna knižnica NR SR. „Stenografická správa o 1. Schôdzi Národnej Rady Slovenskej republiky“. Schôdza konaná 3. novembra 1994. <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=65799> (stiahnuté 7. Januára 2021).
2. Digitálna knižnica NR SR. „Stenografická správa o 2. Schôdzi Národnej Rady Slovenskej republiky“. Schôdza konaná 3. novembra 1994. <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/DsDocument?documentId=307089> (stiahnuté 7. januára 2021).
3. NATO. „Study on NATO enlargement“. vydané 3. septembra 1995. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm (stiahnuté 17. Februára 2021).
4. Parlamentná tlač Vláda Slovenskej republiky. „Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky“. Schválené v januári 1995. <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/DsDocument?documentId=289948> (stiahnuté 6. Januára 2021).
5. Úrad vlády Slovenskej republiky, „Vláda Slovenskej Republiky od 12.12.1989 do 26.6.1990“, <https://www.vlada.gov.sk/vlada-slovenskej-republiky-od-12-12-1989-do-26-6-1990/>, (stihanuté 6. Januára 2021).
6. Úrad vlády Slovenskej republiky, „Vláda Slovenskej republiky od 14.3.1994 do 13.12.1994“. <https://www.vlada.gov.sk/vlada-slovenskej-republiky-od-15-3-1994-do-13-12-1994/>, (stihanuté 6. Januára 2021).

10.2 Sekundárne zdroje

1. Brezáni, Peter, eds. *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2013*. Bratislava: Výskumné centrum slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku N.O.,

- 2014, <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/R2013.pdf> (stiahnuté 21. februára 2021).
2. Bútor, Martin, eds. *Slovensko 1996: Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1997*. Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1997.
 3. Bútor, Martin a Ivantyšin, Michal, eds. *Slovensko 1997: Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998*. Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1998.
 4. Bútor, Martin, Mesežnikov, Grigorij a Bútorová, Zora, eds. *Slovenské voľby '98: Kto? Prečo? Ako?*. Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1999.
 5. Bútor, Martin a Šebej, František, eds. *Slovensko v šedej zóne? Rozširovanie NATO, zlyhania a perspektívy Slovenska*. Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1998.
 6. Čížik Tomáš. „Security perception and security policy of the Slovak Republic, 1993–2018”. *Defense and Security Analysis* 37, č. 1 (2021): 24 - 25, <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831228> (stiahnuté 9. apríla, 2021).
 7. Duleba, Alexander, Lukáč, Pavol a Wlachovský, Miroslav. *Foreign Policy of the Slovak republic: Starting points, present situation and prospects*. Bratislava, Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, 1998. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/vifaost/a99-00966.pdf> (stiahnuté 6. januára 2021).
 8. Duleba, Alexander. „Slovakia's relations with Russia”. *Studia Politicae Universitatis Silesiensis*, č. 1 (2002): 325 - 340.
 9. Duleba, Alexander. „Slovenská zahraničná politika - bilancia šiestich rokov a perspektívy zmeny”. *Mezinárodní vztahy I*, č. 34 (1999): 36 - 52, <https://mv.iir.cz/article/view/1188> (stiahnuté 20. februára 2021).
 10. Encyklopedie Migrace. „Hybridní režimy”. <https://www.encyclopediaofmigration.org/hybridni-rezimy/> (stiahnuté 12. Marca 2021).
 11. Henderson, Karen. *Back To Europe: Central And Eastern Europe And The European Union*. Londýn, UCL Press, 1999. https://books.google.cz/books?id=UXKOA_gAAQBAJ&pg=PA221&lpg=PA221&dq=EP+resolution+november+1995+Slovakia&source=bl&ots=O05emH5FyP&sig=AC

- [fU3U0x2mhV9G9BdtnrGBaMfynLiztUBg&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwjJiIOk6uvvAhUG7qQKHVdIBlsQ6AEwBHoECAUQAaw#v=onepage&q=EP%20resolution%20november%201995%20Slovakia&f=false](https://doi.org/10.1080/13510340412331304624) (stihanuté 29. marca 2021).
12. Henderson Karen. „The Slovak Republic: explaining defects in democracy”. *Democratization* 11, č. 5 (2004): 133 - 155, <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1080/13510340412331304624> (stiahnuté 11. marca 2021).
 13. „Kompletné výsledky volieb: parlamentné voľby 1994”, *Denník SME*, 15. Júl 2002, <https://domov.sme.sk/c/601881/kompletne-vysledky-volieb-parlamentne-volby-1994.html> (stiahnuté 6. januára 2021).
 14. Leško, Marián. *Mečiar a mečiarizmus: Politik bez škrupúl, politika bez zábran*. Bratislava: VMV a.s., 1997.
 15. Mesežnikov, Grigorij a Bútor, Martin. *Slovenské referendum '97: zrod, priebeh, dôsledky*. Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1997.
 16. Orálek Pavel. „Institucionální, evropské a transatlantické problémy třetí vlády Vladimíra Mečiara na Slovensku 1994-1998”. *Politologická revue* 11, č. 1 (2005): 133 - 144, <https://www-ceeol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=247225> (stiahnuté 21. februára 2021).
 17. Pravda. „Profil Vladimíra Mečiara”, <https://spravy.pravda.sk/domace/stranka/6798-profil-vladimira-meciara/> (stihanuté 6. januára 2021).
 18. Šmihula, Daniel. „Postoje slovenskej verejnosti a politických elít k zahraničnej politike a k európskej integrácii”, *Mezinárodní vztahy* 34, č.4 (1999): 34 - 43, <https://mv.iir.cz/article/view/1232> (stihanuté 22. februára 2021).
 19. Zakaira Fareed. „The Rise of Illiberal Democracy”. *Foreign Affairs* 76, č. 6 (november 1997): 22 - 43, <https://doi.org/10.2307/20048274> (stiahnté 11. Marca 2021).

10.3 Videá

1. Dovina, „Mečiarova rozlúčka - posledné televízne vystúpenie vo funkcii premiéra (1998)” YouTube, 22.12.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=bY4D1Y5Rjn8>. 26:15 - 29:03 (stiahnuté 6. januára 2021).
2. Slovensko 1993, „Míting HZDS, reportáž 01.02.1995” YouTube, 23.9.2017, <https://www.youtube.com/watch?v=Pg0hMr9RAz8>. (stiahnuté 6. januára 2021).

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Agáta Renčová

E-mail:

35269164@fsv.cuni.cz

Studijní obor:

Mezinárodní teritoriální studia

Semestr a školní rok zahájení práce:

ZS 2020

Semestr a školní rok ukončení práce:

LS 2021

Vedoucí bakalářského semináře:

prof. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Název práce:

Postoj Vladimíra Mečiara voči integrácii Slovenska do NATO

Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):

Bakalárska práca sleduje vývoj postoja Vladimíra Mečiara voči integrácii SR do NATO a to od obdobia pred jeho nastúpením do funkcie premiéra v roku 1994 až do konania Madridského summitu NATO v roku 1997. Cieľom práce je odpovedať na nasledovné výskumné otázky: Existoval rozpor medzi oficiálnymi vyjadreniami Vladimíra Mečiara o vstupe SR do NATO a jeho reálnymi krokmi podniknutými k dosiahnutiu tohto cieľa? Bol postoj Mečiara voči NATO konzistentný počas celého obdobia jeho tretej vlády? Práca popisuje jednak priebeh vnútropolitických káuz a ich vplyv na zahraničné postavenie Slovenska v očiach západoeurópskych a transatlantických štruktúr, ale aj spôsob vedenia zahraničnej politiky Slovenska v danom období. Analytická časť práce sa venuje skúmaniu Mečiarových výrokov a vývoju jeho postoja ohľadom vstupu SR do NATO.

Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):

Po prvej konzultácii s vedúcim bakalárskej práce od zadania projektu sa zúžila téma práce

zo zahraničnej politiky Slovenska počas obdobia mečiarizmu na postoj Vladimíra Mečiara voči integrácii SR do NATO. Povodne mala byť práca napísaná metódou expert survey, pričom na základe analýzy odpovedí odborníkov mala byť vyvodená odpoveď na stanovené výskumné otázky. Vzhľadom k nedostatku odpovedí od oslovených respondentov sa metodológia práce zmenila a záver bol vyvodený na základe analýzy vývoja Mečiarových výrokov o NATO a analýzy relevantnej literatúry venujúcej sa danej téme.

Struktúra práce (hlavní kapitoly obsahu):

1. Úvod
2. Vladimír Mečiar a fenomén mečiarizmu
3. Zahraničná politika tretej Mečiarovej vlády
4. Výroky Vladimíra mečiara o NATO
5. Názory odbornej verejnosti na Mečiarov postoj voči NATO
6. Záver

Prameny a literatúra (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

- Bútora, Martin, eds. Slovensko 1996: Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1997. Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1997.
- Bútora, Martin a Ivantýšyn, Michal, eds. Slovensko 1997: Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998. Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1998.
- Bútora, Martin, Mesežnikov, Grigorij a Bútorová, Zora, eds. Slovenské voľby '98: Kto? Prečo? Ako?. Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1999.
- Bútora, Martin a Šebej, František, eds. Slovensko v šedej zóne? Rozširovanie NATO, zlyhania a perspektívy Slovenska. Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1998.
- Čížik Tomáš. „Security perception and security policy of the Slovak Republic, 1993–2018”. *Defense and Security Analysis* 37, č. 1 (2021): 24 - 25, <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831228> (stiahnuté 9. apríla, 2021).
- Duleba, Alexander, Lukáč, Pavol a Wlachovský, Miroslav. *Foreign Policy of the Slovak republic: Starting points, present situation and prospects*. Bratislava, Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, 1998. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/vifaost/a99-00966.pdf> (stiahnuté 6. januára 2021).
- Duleba, Alexander. „Slovakia's relations with Russia”. *Studia Politicae Universitatis Silesiensis*, č. 1 (2002): 325 - 340.

- Duleba, Alexander. „Slovenská zahraničná politika - bilancia šiestich rokov a perspektívy zmeny“. Mezinárodní vztahy 1, č. 34 (1999): 36 - 52, <https://mv.iir.cz/article/view/1188> (stiahnuté 20. februára 2021).
- Leško, Marián. Mečiar a mečiarizmus: Politik bez škrupúl', politika bez zábran. Bratislava: VMV a.s., 1997.
- Mesežnikov, Grigorij a Bútor, Martin. Slovenské referendum '97: zrod, priebeh, dôsledky. Bratislava: IVO - Inštitút pre verejné otázky, 1997.
- Orálek Pavel. „Institucionální, evropské a transatlantické problémy třetí vlády Vladimíra Mečiara na Slovensku 1994-1998“. Politologická revue 11, č. 1 (2005): 133 - 144, <https://www-ceeol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=247225> (stiahnuté 21. februára 2021).

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		